

z dnia 26 marca 2024 r.

w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami Miasta Belchatowa dotyczących projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Belchatowa na lata 2024-2026

Na podstawie art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, poz. 572, poz. 1463 i poz. 1688) oraz Uchwały Nr XLIX/437/14 Rady Miejskiej w Belchatowie z dnia 28 sierpnia 2014 roku w sprawie „Regulaminu przeprowadzania konsultacji społecznych na terenie Miasta Belchatowa” zarządzam, co następuje:

§ 1. Ogłasza się przeprowadzenie konsultacji społecznych z mieszkańcami Miasta Belchatowa dotyczących projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Belchatowa na lata 2024-2026.

§ 2. Celem konsultacji jest:

- 1) włączenie mieszkańców w proces zarządzania Miastem,
- 2) poznanie opinii mieszkańców o poddanej konsultacjom sprawie,
- 3) pozyskanie społecznego zrozumienia i akceptacji dla proponowanych rozwiązań,
- 4) budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

§ 3. Konsultacje polegać będą na wyrażeniu opinii, uwag lub propozycji mieszkańców Miasta dotyczących dokumentu, o którym mowa w § 1 w formie pisemnej lub drogą elektroniczną, z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego.

§ 4. Konsultacje będą miały charakter ogólnomiejski i odbędą się w okresie od 29. marca 2024 r. do 11. kwietnia 2024 r.

§ 5. 1. Szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania konsultacji określa Załącznik Nr 1 do niniejszego Zarządzenia.

2. Wzór formularza konsultacji stanowi Załącznik Nr 2 do niniejszego Zarządzenia.

3. Projekt Programu stanowi Załącznik Nr 3 do niniejszego Zarządzenia.

§ 6. Wykonanie Zarządzenia powierza się Dyrektorowi Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Miasta Belchatowa.

§ 7. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega opublikowaniu poprzez wywieszenie na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta Belchatowa oraz podanie w Biuletynie Informacji Publicznej i na stronie internetowej Miasta Belchatowa.

Prezydent Miasta Belchatowa

Mariola Czechowska

Załącznik Nr 1 do zarządzenia Nr 97/2024
Prezydenta Miasta Bełchatowa
z dnia 26 marca 2024 r.

Szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania konsultacji społecznych dotyczących projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026

1. Konsultacje społeczne dotyczące projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026 przeprowadzone zostaną w okresie od 29...marcha 2024 r. do 11...kwietnia 2024 r. i mają one zasięg ogólnomiejski.

2. Konsultacje polegać będą na wyrażeniu opinii, uwag lub propozycji mieszkańców Miasta dotyczących dokumentu, o którym mowa w ust. 1 w formie pisemnej lub drogą elektroniczną, z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego.

3. Projekt Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026 udostępniony będzie:

- na oficjalnej stronie internetowej Miasta Bełchatowa pod adresem internetowym www.belchatow.pl,
- w Biuletynie Informacji Publicznej pod adresem internetowym www.belchatow.bip.gov.pl w zakładce ogłoszenia,
- w Wydziale Spraw Społecznych Urzędu Miasta Bełchatowa, ul. Kościuszki 1, pok. 412 w godzinach pracy Urzędu.

4. Propozycje, opinie lub uwagi należy składać w formie pisemnej lub drogą elektroniczną, z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego, który będzie dostępny do pobrania:

- na oficjalnej stronie internetowej Miasta Bełchatowa pod adresem internetowym www.belchatow.pl,
- w Biuletynie Informacji Publicznej pod adresem internetowym www.belchatow.bip.gov.pl w zakładce ogłoszenia,
- w Wydziale Spraw Społecznych Urzędu Miasta Bełchatowa, ul. Kościuszki 1, pok. 412 w godzinach pracy Urzędu.

5. Opinie, uwagi lub propozycje do ww. projektu można przekazywać:

- drogą elektroniczną na adres: ws@um.belchatow.pl,
- drogą korespondencyjną na adres: Urząd Miasta Bełchatowa, Wydział Spraw Społecznych, ul. Kościuszki 1, 97-400 Bełchatów,
- bezpośrednio do Punktu Obsługi Klienta na parterze Urzędu Miasta Bełchatowa, ul. Kościuszki 1 w godzinach pracy Urzędu.

Formularz konsultacji społecznych

I. Propozycje, opinie lub uwagi do projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026:

Lp.	Obecny zapis w projekcie Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026	Uwagi do obecnego zapisu, nowe brzmienie zapisu lub propozycje dodatkowych zapisów	Uzasadnienie zmian
1.			
2.			

II. Opinia o projekcie Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026 wraz z uzasadnieniem:

- a) pozytywna,
- b) trudno powiedzieć,
- c) negatywna,

- proszę podkreślić wybraną odpowiedź.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Propozycje, opinie lub uwagi na formularzu konsultacji zgłoszone anonimowo nie będą rozpatrywane.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 lit. a rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) oświadczam, że wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych podanych w formularzu konsultacji społecznych do projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026, w celu wzięcia udziału w niniejszych konsultacjach. Jestem świadoma/y, że w ramach złożonego przeze mnie formularza, informacje z zakresu wniesionych przeze mnie uwag udostępnione zostaną publicznie na stronie internetowej Urzędu Miasta Bełchatowa www.belchatow.pl, na stronie BIP www.belchatow.bip.gov.pl oraz na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu Miasta Bełchatowa ul. Kościuszki 1. Jednocześnie zapoznałam/em się z klauzulą informacyjną o przetwarzaniu danych osobowych.

Imię i nazwisko osoby wypełniającej formularz

.....

Klauzula informacyjna o przetwarzaniu danych osobowych

Zgodnie z art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) – dalej zwane RODO – informuję, że:

1. Administratorem Pani/Pana danych osobowych jest Miasto Bełchatów reprezentowane przez Prezydenta Miasta Bełchatowa z siedzibą w Bełchatowie, ul. Kościuszki 1, 97-400 Bełchatów.
2. Kontakt z Administratorem jest możliwy drogą elektroniczną za pośrednictwem poczty elektronicznej (e-mail) um@belchatow.pl, (ePUAP) na adres: [/umbelchatow/UM](#) lub [/umbelchatow/SkrytkaESP](#) oraz pisemnie - Urząd Miasta Bełchatowa, ul. Kościuszki 1, 97-00 Bełchatów, tel. 44 733 51 16.
3. Kontakt z Inspektorem Ochrony Danych w Urzędzie Miasta Bełchatowa jest możliwy drogą elektroniczną za pośrednictwem poczty elektronicznej (e-mail) iod@um.belchatow.pl, (ePUAP) na adres: [/umbelchatow/UM](#) lub [/umbelchatow/SkrytkaESP](#), oraz pisemnie - Urząd Miasta Bełchatowa, ul. Kościuszki 1, 97-400 Bełchatów, tel. 44 733 52 05.
4. Podane przez Panią/Pana dane będą przetwarzane celem analizy złożonych propozycji, uwag i opinii do projektu Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026.
5. Podanie przez Panią/Pana danych osobowych jest dobrowolne, jednakże niepodanie danych zawartych w formularzu równoznaczne jest z brakiem możliwości udziału w konsultacjach społecznych.
6. Podstawą prawną przetwarzania Pani/Pana danych osobowych jest art. 6 ust. 1 lit. a RODO, gdzie przetwarzanie odbywa się na podstawie wyrażonej dobrowolnej zgody na przetwarzanie danych osobowych. Informacje z zakresu wniesionych uwag – ze złożonego przez Panią/Pana formularza, udostępnione zostaną publicznie na stronie internetowej Urzędu Miasta Bełchatowa www.belchatow.pl, na stronie BIP www.belchatow.bip.gov.pl oraz na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu Miasta Bełchatowa, ul. Kościuszki 1.
7. Odbiorcami Pani/Pana danych mogą być podmioty uprawnione na podstawie obowiązujących przepisów prawa. Ponadto dostęp do danych mogą mieć podmioty z którymi Administrator danych zawarł umowę powierzenia danych osobowych, w zakresie utrzymania i serwisu systemów informatycznych.
8. Pani/Pana dane osobowe będą przechowywane przez okres wynikający z rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych.
9. W związku z przetwarzaniem Pani/Pana danych osobowych, przysługuje Pani/Panu: 1) prawo dostępu do treści swoich danych, w tym prawo do uzyskania kopii tych danych, 2) prawo do żądania sprostowania (poprawiania) danych, w przypadku, gdy dane są nieprawidłowe lub niekompletne, 3) prawo do żądania usunięcia danych, gdy nie ma innej podstawy prawnej przetwarzania, 4) prawo do żądania ograniczenia przetwarzania danych, 5) prawo do przenoszenia danych.
10. Przysługuje Pani/Panu prawo wniesienia skargi do organu nadzorczego - Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, gdy uzna Pani/Pan, że przetwarzanie danych osobowych Pani/Pana dotyczących narusza przepisy RODO.
11. Podane dane osobowe nie będą przekazywane do państwa trzeciego ani do organizacji międzynarodowej oraz nie będą przetwarzane w sposób zautomatyzowany i nie będą profilowane.

Załącznik Nr 3 do zarządzenia Nr^{97/2024}
Prezydenta Miasta Bełchatowa
z dnia 26 marca 2024 r.

***Program Wsparcia i Aktywizacji
Seniorów dla Miasta Bełchatowa
na lata 2024-2026***

Bełchatów, 2024 rok

Urząd Miasta Bełchatowa

ul. Kościuszki 1 tel. +48 447 335 116
97-400 Bełchatów tel. +48 447 335 115
um@belchatow.pl www.belchatow.pl

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
I. PODSTAWA OPRACOWANIA PROGRAMU	5
II. CELE I ADRESACI PROGRAMU	6
III. DIAGNOZA POPULACJI SENIORÓW Z TERENU MIASTA BEŁCHATOWA	7
1. ZAGADNIENIA DEMOGRAFICZNE	7
2. POWIATOWY ZESPÓŁ DO SPRAW ORZEKANIA O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	9
3. FORMY WSPARCIA I AKTYWIZACJI SENIORÓW	11
3.1. PROFILAKTYKA ZDROWOTNA I PROMOCJA ZDROWIA	11
3.2. POMOC FINANSOWA I RZECZOWA	12
3.3. POMOC USŁUGOWA	13
3.3.1. Usługi opiekuńcze	13
3.3.2. Opieka wytchnieniowa	14
3.3.3. Korpus Wsparcia Seniorów	14
3.3.4. Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej	14
3.3.5. Wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego	15
3.4. POMOC INSTYTUCJONALNA	15
3.5. DZIAŁANIA EDUKACYJNE I INTEGRACYJNO - AKTYWIZUJĄCE	17
3.5.1. Kluby i inne miejsca spotkań seniorów	17
3.5.2. Oferta kulturalnych i sportowych jednostek organizacyjnych Miasta	19
3.5.3. Miejska Biesiada Seniorów	22
3.6. BEŁCHATOWSKA KARTA RODZINY	22
3.7. ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY, POTRZEBY I OCZEKIWANIA LOKALNEGO ŚRODOWISKA SENIORÓW - WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH	22
IV. ANALIZA STRATEGICZNA CZYNNIKÓW RYZYKA W REALIZACJI PROGRAMU	25
V. PROJEKTOWANE DZIAŁANIA W PROGRAMIE	28
VI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU	36
VII. MONITORING, EWALUACJA, SPRAWOZDAWCZOŚĆ	36
SPIS TABEL I WYKRESÓW	37

WPROWADZENIE

W Polsce, podobnie jak w innych krajach starego kontynentu, jest obserwowany proces demograficznego starzenia się ludności. Przejawia się on wzrostem udziału osób starszych wśród ogółu populacji. Proces ten jest spowodowany m.in. niską liczbą urodzeń, wydłużaniem się przeciętnej długości trwania życia oraz ujemnym saldem migracji. W latach 2009-2019 liczba osób należących do kategorii wiekowej 60+ dla kobiet i 65+ dla mężczyzn wzrosła o 2 096 328 (z 6 311 615 do 8 407 943), tj. o 33,2%, a udział zwiększył się o 5,4% (z 16,5% do 21,9%). Prognoza ludności do 2050 r. przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Zgodnie z założeniami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny prognozy demograficznej, obejmującej okres do 2050 r., w przyjętej perspektywie wystąpi znaczne zmniejszenie liczby dzieci i osób dorosłych, zaś zwiększy się liczba i udział osób starszych (65+). Prognozy demografów wskazują, że w roku 2050 udział osób starszych przekroczy 30% na obszarach wiejskich, natomiast w miastach zbliży się do 35%¹.

Można również dostrzec proces tzw. podwójnego demograficznego starzenia się, polegający na wzroście, wśród osób starszych, udziału osób sędziwych (80 lat i więcej lub 85 lat i więcej)². Zjawiskiem powszechnie występującym jest także feminizacja starości, czyli powiększająca się, wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku, przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, co jest związane z wyższą przeciętną długością życia tych pierwszych. W 2019 r. wśród osób w wieku 60-64 lat kobiety stanowiły 53,0%. Wraz ze wzrostem wieku udział ten się zwiększał. W przypadku osób należących do przedziału wiekowego 65-69 lat wynosił 55,2%, 70-74 lat - 57,8%, 75-79 lat - 61,7%, 80-84 lat - 66,1%, natomiast dla ludności w wieku 85 lat i więcej - aż 71,9%³. Systematycznej zmianie będzie również ulegał wskaźnik obciążenia demograficznego. Do 2030 r. ulegnie on zwiększeniu z 24,8 osób w wieku poprodukcyjnym na 43,7 osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na liczbę osób w wieku produkcyjnym.

Zatem prognozy demograficzne wyraźnie wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa polskiego. Należy podkreślić, że województwo łódzkie jest jednym z tych obszarów, gdzie spodziewany jest znaczny przyrost ludności w starszym wieku, szczególnie będzie to dotyczyło miast tego regionu. Nieuniknione jest więc, że to ta populacja zasilać będzie liczebnie grupę osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Należy również podkreślić, iż podmiotowe i równoprawne traktowanie wszystkich grup społecznych powinno być standardem, dlatego też konieczna jest dbałość o to, by utrzymywać znaczenie starszych mieszkańców Bełchatowa i ich miejsce w społecznej hierarchii.

Seniorzy stanowią bardzo zróżnicowaną grupę społeczną. Nie można więc postrzegać ich potrzeb i potencjału w jednakowy sposób i jednowymiarowo. W tej populacji, można wyróżnić zarówno osoby aktywne fizycznie i społecznie, samodzielne, utrzymujące satysfakcjonujące relacje z bliskimi i przyjaciółmi, wśród których też niejednokrotnie znajdują się dorosłe dzieci opiekujące się starszymi rodzicami (opiekunowie nieformalni); osoby samodzielne w zróżnicowanych grupach wiekowych, które potrzebują zachęty do aktywnego udziału w życiu społecznym miasta, które mają potencjał i chęć rozwoju, ale potrzebują rzetelnych informacji i wskazówek; osoby częściowo zależne, które potrzebują czasowego wsparcia i opieki, jak również osoby niesamodzielne, całkowicie zależne od pomocy innych.

Zgodnie z wytycznymi polityki senioralnej na poziomie krajowym i niżej, czyli regionalnym, podstawowym celem działań powinno być profilaktyczne podnoszenie stanu sprawności tej grupy społecznej, aby jak najdłużej zapewnić samodzielne radzenie sobie seniorów, a w dalszej kolejności zapewnić im prawo do pobytu i dalszego starzenia się w przyjaznej przestrzeni własnego domu i rodziny ze wsparciem innych. Założeniem nowej polityki senioralnej jest bowiem deinstytucjonalizacja opieki nad osobami starszymi czyli przesunięcie akcentów z opieki instytucjonalnej, świadczonej w zakładach

¹ GUS *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy 2014-2050*.

² P. Błędowski, *Sytuacja osób starszych w województwie śląskim*, Ekspertyza wykonana na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Katowicach, Warszawa, listopad 2013 r.

³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank...*, dz. cyt.

długoterminowej opieki stacjonarnej w kierunku opieki świadczonej w środowisku lokalnym, z uwzględnieniem instytucji formalnych i nieformalnych. W związku z tym implikuje to konieczność tworzenia i dostarczania nowych usług społecznych dla osób starszych świadczonych w środowisku lokalnym oraz podejmowania działań aktywizujących tę populację w różnych obszarach życia społecznego.

Program Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026, zwany dalej Programem, jest dokumentem na poziomie lokalnym, będącym odpowiedzią na wyzwania i potrzeby społeczne zmieniające się w mieście Bełchatowie w wyniku długofalowych procesów demograficznych, które dotyczą zwiększającej się populacji osób starszych.

Program został opracowany przez Zespół Zadaniowy powołany Zarządzeniem Nr 256/2023 Prezydenta Miasta Bełchatowa z dnia 4 lipca 2023 r. W pracach nad dokumentem uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego oraz sektora pomocy społecznej. Dokument powstał w procesie partycypacyjnym, w ramach którego przeprowadzono ankietę wśród seniorów z terenu Bełchatowa, której celem była identyfikacja problemów, potrzeb i oczekiwań populacji osób 60+.

Niniejszy Program ma charakter interdyscyplinarny, a więc jego realizacja będzie wymagała wielopłaszczyznowej współpracy osób, instytucji, sektora pozarządowego. Proponowane w dalszej części dokumentu założenia programowe wymagały będą monitorowania i bieżącego uzupełniania oraz wzbogacania o nowe propozycje rozwiązań i dobre praktyki wdrażane z korzyścią dla kształtowania lokalnej polityki społecznej w obszarze wsparcia i aktywizacji najstarszych mieszkańców miasta Bełchatowa.

I. PODSTAWA OPRACOWANIA PROGRAMU

Program Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026, w swych założeniach, ma umocowanie w krajowych, regionalnych i lokalnych dokumentach strategicznych w obszarze polityki społecznej, w odniesieniu do polityki senioralnej. Priorytety przyjęte na poziomie krajowym znajdują odniesienie w przedmiotowym dokumencie, ponieważ wyznaczają główne, istotne dla rozwoju polityki senioralnej w mieście, kierunki działań programowych. Z kolei dokumenty szczebla regionalnego czy lokalnego odnoszą się do realnych potrzeb lokalnej społeczności 60+, tworząc warunki do podejmowania działań opartych m.in. na zasadzie pomocniczości i kompleksowej ocenie potrzeb przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowisku lokalnym.

Dokumenty strategiczne, będące podstawą opracowania niniejszego Programu, to przede wszystkim:

1. Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025, przyjęty uchwałą nr 167 Rady Ministrów z dnia 16 listopada 2020 r.
2. Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.), przyjęta uchwałą nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r.
3. Strategia w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku (uchwała nr XLVIII/577/22 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 września 2022 r.).
4. Regionalny plan rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji dla województwa łódzkiego na lata 2023-2025.
5. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Bełchatowskiego na lata 2020-2026 (uchwała nr XXIII/153/2020 Rady Powiatu w Bełchatowie z dnia 28.10.2020 r.).
6. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bełchatowa na lata 2021 - 2027, przyjęta uchwałą nr XXXVIII/281/21 Rady Miejskiej w Bełchatowie z dnia 28 października 2021 r.

Przy opracowywaniu Programu odniesiono się m.in. do 4 priorytetowych obszarów wskazanych w *Programie wieloletnim na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025*, tj.:

- **Aktywności społecznej**, która obejmuje działania mające na celu zwiększenie udziału osób starszych w aktywnych formach spędzania czasu wolnego, wspieranie niesamodzielnych osób starszych i ich otoczenia w środowisku lokalnym, rozwijanie wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych w środowisku lokalnym.
- **Partycypacji społecznej**, która przyczynia się do wzmocnienia samoorganizacji środowiska osób starszych oraz zwiększenia wpływu osób starszych na decyzje dotyczące warunków życia obywateli.
- **Włączenia cyfrowego** obejmującego działania na rzecz zwiększania umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami i korzystania z nowych mediów przez osoby starsze, a także upowszechnianie i wdrażanie rozwiązań technologicznych sprzyjających włączaniu społecznemu oraz bezpiecznemu funkcjonowaniu osób starszych.
- **Przygotowania do starości** realizowanego poprzez wzmocnienie trwałych relacji międzypokoleniowych, kształtowanie pozytywnego wizerunku osób starszych oraz zwiększanie bezpieczeństwa seniorów.

Program koresponduje z zapisami lokalnego dokumentu strategicznego, tj. *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bełchatowa na lata 2021 - 2027*, a jego realizacja ma na celu wdrażanie tejże *Strategii* w III obszarze priorytetowym: *Niepełnosprawność i osoby starsze*, cel strategiczny 3: *Wspieranie funkcjonowania i integracji osób starszych oraz osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym*, w ramach niżej wskazanych celów operacyjnych:

1. Rozwój usług z zakresu profilaktyki zdrowotnej i promocji zdrowia oraz zapobieganie degradacji ekonomicznej osób starszych i osób niepełnosprawnych.
2. Rozwój środowiskowych form opieki dla osób starszych i osób niepełnosprawnych.

3. Włączenie potencjału rodziny i bliskiego otoczenia w działania wspierające osoby starsze i osoby niepełnosprawne.
4. Stworzenie osobom starszym i osobom niepełnosprawnym warunków do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i pełnej integracji.
5. Wzmocnienie bezpieczeństwa osób starszych.
6. Podnoszenie świadomości społeczności lokalnej o potrzebach i problemach ludzi starszych i niepełnosprawnych.

II. CELE I ADRESACI PROGRAMU

Programu ma na celu poprawę jakości życia seniorów w ramach świadczonych usług społecznych, w tym zwiększenie ich udziału w różnych aspektach życia społecznego miasta Bełchatowa.

W ramach obszarów dotyczących zdrowia, opieki i wsparcia, aktywności w życiu społecznym oraz kompetencji zasobów ludzkich i współpracy, przyjęto dla Programu następujące cele strategiczne i cele operacyjne:

1. Zapewnienie odpowiednich warunków ukierunkowanych na zachowanie przez seniorów zdrowia fizycznego i psychicznego.
 - 1.1. Wspieranie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej.
 - 1.2. Wsparcie i promocja aktywności fizycznej i umysłowej.
 - 1.3. Zwiększenie dostępu do oferty rehabilitacyjnej.
2. Umożliwienie seniorom pozostania jak najdłużej w środowisku zamieszkania.
 - 2.1. Zwiększenie dostępu do różnorodnych form opieki i wsparcia środowiskowego.
 - 2.2. Rozwój i promocja wolontariatu na rzecz seniorów.
 - 2.3. Wspieranie osób sprawujących funkcję opiekuna faktycznego (nieformalnego) osób starszych niesamodzielnych.
3. Rozwój aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społeczności lokalnej.
 - 3.1. Wspieranie aktywności społecznej oraz partycypacji seniorów w życiu publicznym.
 - 3.2. Wspieranie inicjatyw służących aktywizacji i integracji seniorów ze środowiskiem lokalnym.
4. Przeciwdziałanie dyskryminacji seniorów.
 - 4.1. Inicjowanie i wspieranie idei solidarności międzypokoleniowej.
 - 4.2. Przetamywanie stereotypów dotyczących starości.
5. Rozwój zintegrowanego i efektywnego systemu opieki, wsparcia i aktywizacji seniorów.
 - 5.1. Podniesienie jakości oraz efektywności usług na rzecz opieki, wsparcia i aktywizacji seniorów oraz integracja działań podmiotów w tym obszarze.
 - 5.2. Wzmocnienie potencjału organizacji działających na rzecz seniorów.

Bezpośrednimi adresatami projektowanych działań w Programie są seniorzy i ich środowiska w obrębie miasta Bełchatowa. Adresatami pośrednimi są natomiast członkowie rodzin osób starszych oraz podmioty działające na ich rzecz.

III. DIAGNOZA POPULACJI SENIORÓW Z TERENU MIASTA BEŁCHATOWA

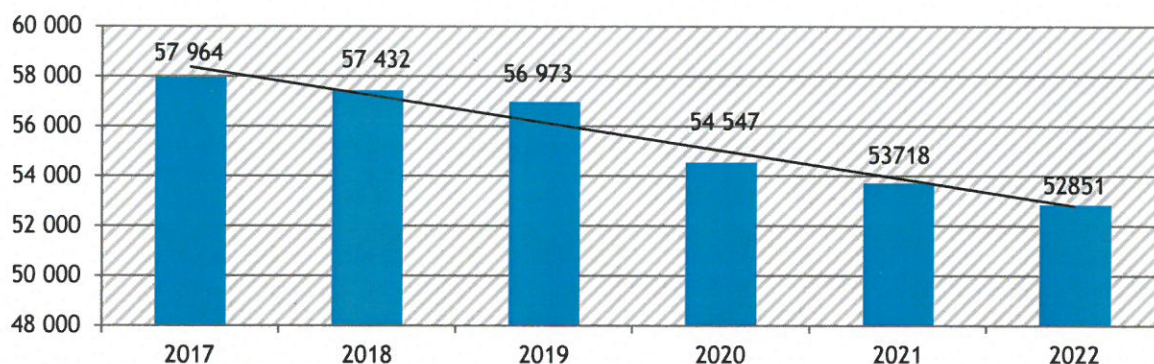
1. ZAGADNIENIA DEMOGRAFICZNE

Miasto Bełchatów, leży w gminie Bełchatów, powiecie bełchatowskim i w województwie łódzkim. Powierzchnia Miasta Bełchatowa wynosi 34,64 km², co stanowi 3,58% powierzchni powiatu, 0,19% powierzchni województwa. Gęstość zaludnienia to 1629 osób na km².

Bełchatów jest niewielkim miastem z liczbą mieszkańców wynoszącą 52 851, z czego 51,87% stanowią kobiety, a 48,13% mężczyźni. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,2 lata i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa łódzkiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

Liczba mieszkańców Bełchatowa na przestrzeni lat 2017 - 2022 znacznie się zmieniła. W 2022 roku w porównaniu do 2017 roku zmniejszyła się o 8,82%, co ilustruje poniższy wykres.

Wykres nr 1. Liczba mieszkańców Miasta Bełchatowa w latach 2017 - 2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Postępujące zmiany w strukturze demograficznej mieszkańców Bełchatowa dotyczą wszystkich ekonomicznych grup wiekowych. W prezentowanym okresie zmniejszyła się liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym o 5,98% i produkcyjnym o 20,05%. Natomiast znacznie zwiększyła się liczba mieszkańców Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym, aż o 30,02%. W poniższej tabeli nr 1 przedstawiono zmiany w strukturze demograficznej mieszkańców Bełchatowa wg ekonomicznych grup wiekowych na przestrzeni ostatnich 6 lat. Natomiast w graficznym ujęciu na wykresie nr 2 uwzględniono postępującą zmianę w obszarze dotyczącym osób w wieku poprodukcyjnym. Tabela nr 2 prezentuje z kolei szczegółową strukturę demograficzną mieszkańców Miasta Bełchatowa w roku 2022 wg płci, biologicznych i ekonomicznych grup wiekowych.

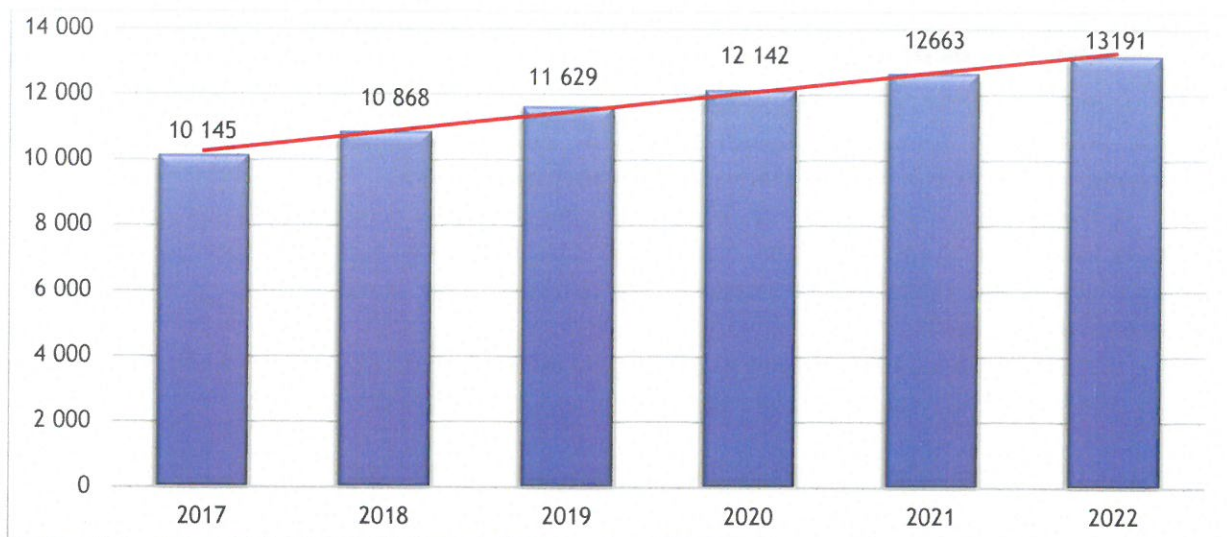
Tabela nr 1. Struktura demograficzna mieszkańców Miasta Bełchatowa wg ekonomicznych grup wiekowych w latach 2017 - 2022.

Struktura demograficzna mieszkańców wg ekonomicznych grup wiekowych	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wiek przedprodukcyjny	10 151	10 103	10 087	9 879	9 757	9 544
Wiek produkcyjny	37 668	36 461	35 257	32 526	31 298	30 116
Wiek poprodukcyjny	10 145	10 868	11 629	12 142	12 663	13 191
Razem	57 964	57 432	56 973	54 547	53 718	52 851

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 2. Liczba mieszkańców Miasta Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym w latach 2017 - 2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela nr 2. Szczegółowa struktura demograficzna mieszkańców Miasta Bełchatowa w roku 2022 wg płci, biologicznych i ekonomicznych grup wiekowych.

Liczba ludności							
wg płci (w osobach)		wg biologicznych grup wiekowych			wg ekonomicznych grup wiekowych		
		w liczbach			w % populacji		
mężczyźni	kobiety	0 - 17 lat	18 - 59 lat	60 lat i więcej	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
25 435	27 416	9 544	27 887	15 420	18,06	56,98	24,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Bełchatów ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -80. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -1,50 na 1000 mieszkańców miasta. Niski przyrost naturalny oraz ujemną migrację ludności obserwuje się w całym kraju. Trend ten utrzymuje się od wielu lat, co wpływa na zmianę struktury populacji mieszkańców Bełchatowa. Przy stale utrzymującym się niżu demograficznym, udział osób starszych w populacji miasta systematycznie wzrasta. Należy przy tym podkreślić, iż w kategorii wiekowej 60+ zdecydowaną większość stanowią kobiety, co obrazują poniższa tabela i wykres.

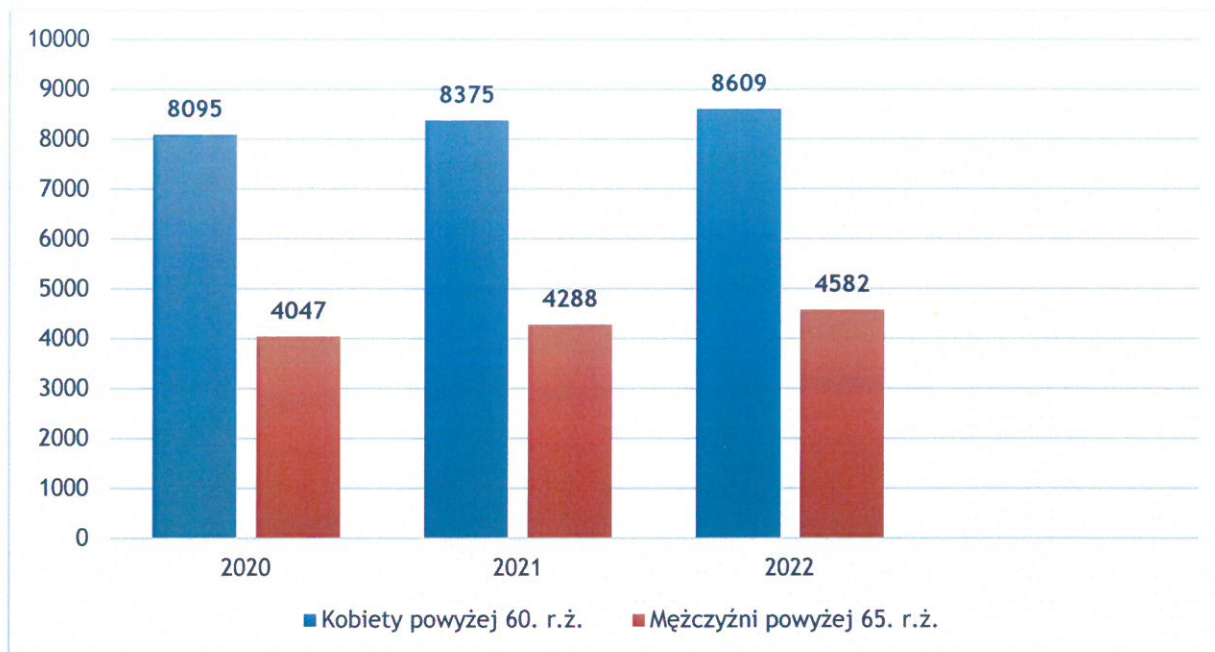
Tabela nr 3. Struktura demograficzna mieszkańców Miasta Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym w latach 2020 - 2022, z podziałem na kobiety i mężczyzn.

Rok	2020	2021	2022
Kobiety powyżej 60. roku życia	8 095	8 375	8 609
Mężczyźni powyżej 65. roku życia	4 047	4 288	4 582
Razem	12 142	12 663	13 191

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 3. Liczba mieszkańców Miasta Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym w latach 2020 - 2022, z podziałem na kobiety i mężczyzn.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przyjmuje się, że demograficznie stare społeczeństwo to takie, w którym odsetek ludzi po 60. roku życia przekroczył 12%. Analiza przedstawionych danych demograficznych dotyczących Bełchatowa wyraźnie wskazuje, że odsetek osób w wieku 60+ sukcesywnie wzrasta. Można więc uznać społeczeństwo Bełchatowa za demograficznie stare, bowiem w 2022 r. populacja 60+ stanowiła blisko 30% ogółu mieszkańców miasta.

2. POWIATOWY ZESPÓŁ DO SPRAW ORZEKANIA O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bełchatowie to organ odpowiedzialny za orzekanie o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności (znacznym, umiarkowanym lub lekkim) oraz nadawanie wskazania do ulg. Instytucja zajmuje się również wyrabianiem legitymacji dla osób z niepełnosprawnością z terenu powiatu bełchatowskiego, a także udzielaniem im pomocy w zakresie rehabilitacji.

Podmiot ten spełnia istotną rolę w ustalaniu faktycznego stanu zdrowia człowieka w zakresie jego funkcjonowania społeczno-zawodowego. Podstawowym zadaniem systemu orzecznictwa o niepełnosprawności jest ustalanie, na podstawie ocen wystawionych przez lekarza i ocen specjalisty, ograniczeń zdolności do samodzielnego funkcjonowania w różnorodnych sferach życia związanych z aktywnością człowieka oraz ustalenie możliwości korzystania z różnych ulg i uprawnień przysługujących osobom z niepełnosprawnością na podstawie przepisów prawa. Ponadto Zespół ten wydaje orzeczenia o niepełnosprawności dla osób, które nie ukończyły 16. roku życia oraz orzeczenia o stopniu niepełnosprawności dla osób powyżej 16. roku życia. Orzeczenie jest podstawą do wnioskowania o wydanie legitymacji dokumentującej status osoby z niepełnosprawnością, a także karty parkingowej, gdy spełnione są przesłanki do jej wydania. Orzeczenie stanowi podstawę do przyznania różnego rodzaju ulg i uprawnień na podstawie odrębnych przepisów. Osoby z orzeczeniem mogą ubiegać się z NFZ o bezpłatne lub z dopłatą zaopatrzenie w sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze, czy wnioskować w PCPR o dofinansowanie w zakup sprzętu, turnusów rehabilitacyjnych.

Na podstawie statystyk Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności wynika, że w 2022 roku wśród dorosłych mieszkańców powiatu bełchatowskiego łącznie 991 seniorów miało orzeczony stopień niepełnosprawności. Poniższe tabele przedstawiają strukturę mieszkańców powiatu

bełchatowskiego legitymujących się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności wg stopnia niepełnosprawności, płci i wieku w 2022 roku oraz strukturę wydanych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności w latach 2020 - 2022.

Tabela nr 4. Struktura mieszkańców powiatu bełchatowskiego legitymujących się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności wg stopnia niepełnosprawności, płci i wieku w 2022 roku.

	Według stopnia niepełnosprawności (łącznie: znaczny, umiarkowany, lekki)	Kobiety	Mężczyźni	w tym: osoby w wieku 60 lat i więcej
Łączna liczba osób po 16. r. życia, w tym:	2 081	1 221	860	991
liczba osób z jednym symbolem niepełnosprawności	1 581	970	611	677
liczba osób z dwoma symbolami niepełnosprawności	434	215	219	265
liczba osób z trzema symbolami niepełnosprawności	66	36	30	49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bełchatowie

Tabela nr 5. Struktura wydanych orzeczeń o niepełnosprawności mieszkańcom powiatu bełchatowskiego powyżej 60. roku życia w latach 2020 - 2022 przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bełchatowie, wg przyczyny niepełnosprawności.

Symbol/przyczyna niepełnosprawności	2020	2021	2022
01-U - upośledzenie umysłowe	1	0	0
02-P - choroby psychiczne	55	68	80
03-L - zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	47	94	101
04-O - choroby narządu wzroku	24	30	23
05-R - upośledzenie narządu ruchu	254	400	376
06-E - epilepsja	5	17	10
07-S - choroby układu oddechowego i krążenia	212	276	318
08-T - choroby układu pokarmowego	40	44	51
09-M - choroby układu moczowo-płciowego	55	69	77
10-N - choroby neurologiczne	121	171	183
11-I - inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego	94	105	135

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bełchatowie

3. FORMY WSPARCIA I AKTYWIZACJI SENIORÓW

3.1. PROFILAKTYKA ZDROWOTNA I PROMOCJA ZDROWIA

Zważywszy na fakt, iż wiek senioralny niesie ze sobą konieczność wprowadzenia odpowiednich zmian, które umożliwią utrzymanie samodzielności, niezależności oraz dobrej kondycji psychofizycznej, Miasto Bełchatów podejmuje szereg inicjatyw skierowanych do osób 60+, których celem jest odpowiednia profilaktyka zdrowotna i promocja zdrowia. Podejmowane działania służą przede wszystkim propagowaniu prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych, pozytywnego nastawienia psychicznego, praktyk zdrowotnych (np. dbania o regularny sen, odpowiednią higienę, prawidłową masę ciała, ograniczenia używek) oraz organizacji m.in. różnych form aktywności fizycznej, a także rehabilitacji. Na stałe znajdują się one w finansowanej lub dofinansowanej przez Miasto ofercie programowej Cafe Senior Raj I i II oraz Sercańskiej Akademii Seniora, a także realizowane są w bełchatowskich klubach seniora i Akademii Seniora, działającej przy Miejski Ośrodku Pomocy Społecznej. Profilaktyka zdrowotna od 7 lat realizowana jest w Punkcie Informacji Prozdrowotnej, gdzie porad i konsultacji udzielają specjaliści z różnych dziedzin, a osoby 60+ stanowią liczną grupę beneficjentów.

Ponadto, w ramach cyklicznie organizowanych inicjatyw przez Miasto, osoby 60+ licznie korzystają z bezpłatnych profilowanych prelekcji, konsultacji czy porad, których celem jest promowanie postaw prozdrowotnych. Prowadzą je specjaliści z różnych dziedzin, m.in. geriatra, psycholog, psychiatra, dermatolog, diabetolog, urolog, endokrynolog, kardiolog, onkolog, podolog, okulista, alergolog. Spotkania te od 2021 r., co roku na jesień, organizowane są w ramach zadania pn. „Biały Tydzień dla mieszkańców Bełchatowa”.

We współpracy z NZOZ Salve Medica w Łodzi corocznie realizowana jest dla mieszkanki Bełchatowa bezpłatna mammografia. Do października 2023 r. z badania mogły skorzystać kobiety w wieku 50 - 69 lat. Od 1 listopada 2023 r. rozszerzono kryterium wieku dla programu profilaktyki raka piersi, wskazując przedział wiekowy od 45 do 74 lat.

W październiku 2022 roku, z okazji obchodów Światowego Dnia Zdrowia Psychicznego i Światowego Dnia Zapobiegania Samobójstwom, Miasto Bełchatów, obok Centrum Zdrowia Psychicznego, działającego z ramienia Szpitala Wojewódzkiego im. Jana Pawła II w Bełchatowie, włączyło się w akcję psychoedukacyjną pn. „EMOCJE W TWOICH RĘKACH - TO JEST MOŻLIWE”. Celem było przetamowanie stereotypów na temat zdrowia i choroby psychicznej, zapobieganie stygmatyzacji osób z zaburzeniami psychicznymi, wsparcie psychologiczne osób w kryzysie psychicznym, psychoedukacja dotycząca zapobiegania samobójstwom oraz wpływ emocji i stresu na zdrowie i bieżące funkcjonowanie. Inicjatywa ta cieszyła się dużym zainteresowaniem wśród osób w wieku senioralnym. Wzięło w niej udział 90 seniorów.

Od listopada 2022 r. bełchatowscy seniorzy, którzy borykają się z problemem cukrzycy biorą aktywny udział w warsztatach edukacyjnych, zorganizowanych w ramach projektu „Działania edukacyjne skierowane do pacjentów z cukrzycą oraz ich rodzin i opiekunów mające na celu ograniczenie powikłań cukrzycy oraz poprawę jakości i długości życia chorych”. Zadanie jest sfinansowane ze środków Ministerstwa Zdrowia w ramach Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025, a Miasto Bełchatów wraz ze Stowarzyszeniem Edukacji Diabetologicznej z siedzibą w Warszawie jest jego współorganizatorem. Celem zajęć jest edukacja w zakresie ograniczenia powikłań cukrzycy oraz poprawy jakości i długości życia chorych. Warsztaty prowadzone są w Punkcie Informacji Prozdrowotnej z wykorzystaniem pomieszczeń Centrum Aktywności Seniora „Cafe Senior Raj”. W latach 2022-2023 z zajęć systematycznie korzystało średnio 20 osób, w tym 10 seniorów.

3.2. POMOC FINANSOWA I RZECZOWA

Osoby starsze często z uwagi na swoją sytuację materialną i zdrowotną stają się odbiorcami pomocy społecznej. Ogólna liczba osób w wieku 60+ korzystających z pomocy i wsparcia MOPS w Bełchatowie wyniosła w 2022 roku 465 osób, natomiast w 2023 r. - 402 osoby. Pomoc finansowa i rzeczowa dla seniorów jest realizowana przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bełchatowie (MOPS) w oparciu o przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Pomoc finansowa obejmuje zasiłki celowe, okresowe i stałe. Poniższa tabela przedstawia liczbę osób po 60. roku życia, które skorzystały w latach 2020-2023 z różnych form pomocy finansowej.

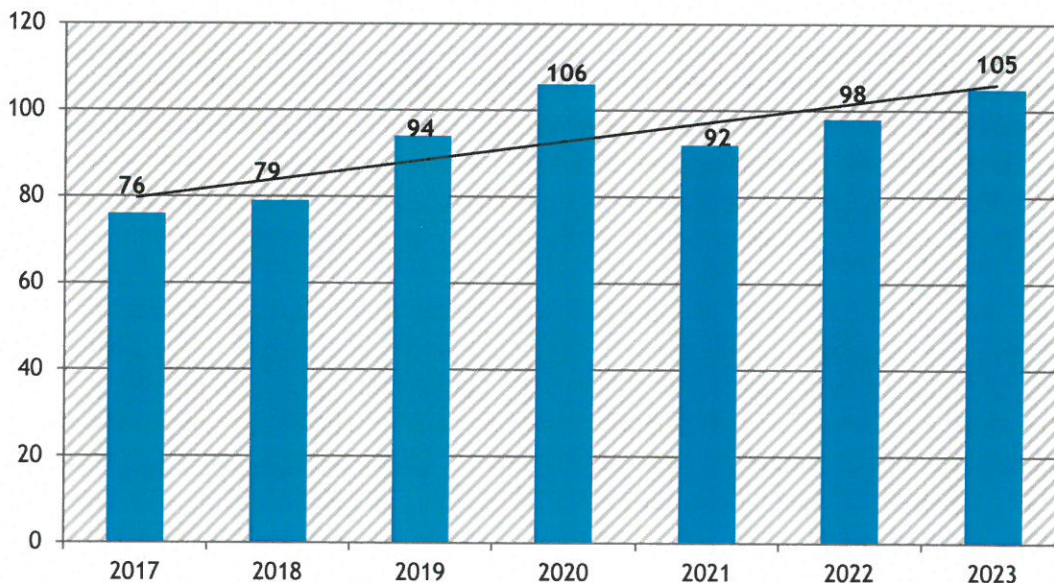
Tabela nr 6. Liczba osób w wieku po 60. roku życia, korzystających z różnych form wsparcia w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Bełchatowie w latach 2020-2023.

Rodzaj udzielonej pomocy	2020	2021	2022	2023
Zasiłki celowe	172	160	141	128
Specjalny zasiłek celowy	31	32	41	67
Zasiłki okresowe	69	69	49	47
Zasiłki stałe	65	69	60	51

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bełchatowie

Ponadto w 2023 r. MOPS w Bełchatowie udzielił 105 świadczeń w formie zasiłku pielęgnacyjnego mieszkańcom miasta, którzy ukończyli 75 lat. Trend w tym obszarze na przestrzeni ostatnich siedmiu lat prezentuje poniższy wykres.

Wykres nr 4. Liczba świadczeń w formie zasiłków pielęgnacyjnych na przestrzeni lat 2017-2023, które przyznano osobom po 75 roku życia.

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej dla Miasta Bełchatowa

Pomoc rzeczowa realizowana jest poprzez zakup ciepłego posiłku lub wydawanie produktów żywnościowych w ramach tzw. „Banku Żywności”, realizowanego dzięki Programowi Operacyjnemu

Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanemu z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Z „Banku Żywności”, skorzystać mogą osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, których dochód nie przekracza 220% kryterium dochodowego uprawniającego do skorzystania z pomocy społecznej. Pomoc udzielana jest w postaci artykułów spożywczych, które przekazywane są bezpłatnie zakwalifikowanym do wsparcia osobom. Na przestrzeni lat 2020 - 2022 liczba osób starszych korzystających ze wsparcia w ramach „Banku Żywności” wzrosła o blisko 39%, a w roku 2023 natomiast zmalała o 21% w stosunku do roku 2022, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 7. Liczba osób w wieku po 60. roku życia, które skorzystały ze wsparcia w ramach Banku Żywności w latach 2020-2023.

Kategoria osób	2020	2021	2022	2023
Osoby 60+	160	169	222	176

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bełchatowie

3.3. POMOC USŁUGOWA

3.3.1. Usługi opiekuńcze

Prowadząc działania w obszarze pomocy społecznej, seniorom którzy ze względu na niepełnosprawność czy też ciężką chorobę wymagają opieki ze strony innych osób a są jej pozbawieni Miasto zapewnia pomoc w formie usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Dodatkowym atutem tej formy pomocy jest fakt, że usługi te świadczone są w miejscu zamieszkania.

Usługi opiekuńcze umożliwiają funkcjonowanie w miejscu zamieszkania osobom, które doświadczają ograniczeń w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb i wymagają pomocy innych osób w czynnościach dnia codziennego. Obejmują one pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze realizowane są w formie rehabilitacji i są dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi natomiast dostosowane są do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności osób, u których zdiagnozowano zaburzenia psychiczne. Poniższa tabela prezentuje liczbę osób starszych korzystających z różnych form wsparcia w zakresie usług w okresie ostatnich trzech lat.

Tabela nr 8. Liczba osób po 60. roku życia, objętych poszczególnymi formami wsparcia usługowego w latach 2020-2023.

Forma wsparcia	2020	2021	2022	2023
Usługi opiekuńcze	110	106	114	131
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w postaci rehabilitacji	48	31	29	50
Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	8	6	10	11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bełchatowie

3.3.2. Opieka wytchnieniowa

Nową formą wsparcia realizowaną przez MOPS w Bełchatowie od 2022 r., z której również korzystają środowiska z osobami w wieku senioralnym, jest świadczenie opieki wytchnieniowej. Ta forma wsparcia jest skierowana do członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad osobami o znacznym stopniu niepełnosprawności i jest realizowana w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej. Celem opieki wytchnieniowej jest czasowe odciążenie opiekunów od sprawowania opieki nad osobami niesamodzielnymi, poprzez zapewnienie im wsparcia w codziennych obowiązkach. Dzięki temu wsparciu opiekunowie uzyskują czas na załatwienie niezbędnych spraw, odpoczynek i regenerację. W 2022 roku zrealizowano usługę opieki wytchnieniowej w miejscu zamieszkania klienta dla 7 opiekunów powyżej 60 roku życia i 8 osób niepełnosprawnych powyżej 60 roku życia. Łącznie w tych środowiskach zrealizowano 2 035 godzin usług wsparcia. Natomiast w roku 2023 pomocą w tej formie objęto 17 osób powyżej 60 roku życia, u których zrealizowano 3 204 godziny wsparcia.

3.3.3. Korpus Wsparcia Seniorów

Dla osób powyżej 65. roku życia, które mają problemy związane z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, MOPS w Bełchatowie od 2022 r. realizuje program pn. „Korpus Wsparcia Seniorów”. W ramach programu zakupiono 150 sztuk opasek telemedycznych wraz z usługą teleopieki, w ramach której przez 24 godziny monitorowany jest stan zdrowia oraz samopoczucie osób wyposażonych w opaski. W 2022 roku liczba uczestników programu wyniosła 236 osób, natomiast do końca 2023 r. - 150 osób. Udostępnione opaski wyposażone są w następujące funkcje:

- przycisk bezpieczeństwa - sygnał SOS,
- detektor upadku,
- czujnik zdjęcia opaski,
- lokalizator GPS,
- funkcje umożliwiające komunikowanie się z centrum obsługi i opiekunami,
- funkcje monitorujące podstawowe czynności życiowe (puls).

Opaska bezpieczeństwa jest połączona z całodobowym centrum monitoringu, co daje poczucie bezpieczeństwa nie tylko seniorowi, ale także jego rodzinie. Pozwala na bardziej bezpieczne, komfortowe funkcjonowanie w swoim środowisku lokalnym. W przypadku trudnej sytuacji lub nagłego zagrożenia życia wciśnięcie guzika alarmowego, znajdującego się na opasce, umożliwi połączenie się z dyspozytorem (ratownik medyczny, opiekun medyczny, pielęgniarka), który podejmuje decyzję o sposobie udzielenia pomocy seniorowi.

3.3.4. Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej

Od września 2020 r. niepełnosprawne osoby starsze mają możliwość korzystania z asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej w ramach projektu „CUŚ dla powiatu bełchatowskiego” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IX. Włączenie społeczne, Działanie IX.2 Usługi na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, Poddziałanie IX.2.1 Usługi społeczne i zdrowotne, współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego. Celem świadczonej usługi jest zapewnienie wsparcia w wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym osób niesamodzielnymi. Usługi asystencji osobistej obejmują, w szczególności: pomoc w wykonywaniu czynności dnia codziennego, pomoc w przemieszczaniu się poza miejscem zamieszkania, w zakupach; pomoc w korzystaniu ze sprzętu teleinformatycznego; pomoc w załatwieniu spraw urzędowych, komunikowaniu się z urzędnikami i z innymi osobami z otoczenia; pomoc w pisaniu i czytaniu pism, wypełnianiu druków, pisaniu i czytaniu korespondencji, w korzystaniu z zajęć rehabilitacyjnych, terapeutycznych, sportowych i rekreacyjnych, w zorganizowaniu czasu wolnego; pomoc w przygotowaniu

do wyjścia, dojazdach w wybrane przez osobę objętą wsparciem usług asystenckich miejsce oraz powrocie z niego. Dane w tym obszarze prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 9. Liczba osób powyżej 60. roku życia, które skorzystały z usług asystenta osobistego latach 2020-2023.

Kategoria	2020	2021	2022	2023
Liczba osób	3	4	5	5
Liczba godzin	190	486,5	561	401,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bełchatowie

3.3.5. Wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego

Wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego prowadzona jest przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bełchatowie. Usługa wypożyczenia realizowana jest nieodpłatnie. Osoby niesamodzielne mogą wypożyczyć: łóżko rehabilitacyjne, materac przeciwoleżynowy, wózek inwalidzki, podnośnik kąpielowy, fotel obrotowy kąpielowy i inny sprzęt pomocniczy. Sprzęt jest wypożyczany na podstawie skierowania od lekarza i karty wypożyczenia. Liczba osób korzystających z wypożyczalni w 2021 r. - 59, 2022 r. - 57, 2023 r. - 48. Dane dotyczą osób z terenu powiatu bełchatowskiego.

3.4. POMOC INSTYTUCJONALNA

Ośrodek wsparcia dziennego - Środowiskowy Dom Samopomocy „Koniczynka”

Środowiskowy Dom Samopomocy „Koniczynka” (ŚDS) w Bełchatowie prowadzi działania na rzecz aktywizacji społecznej i zdrowotnej osób niepełnosprawnych (osób dorosłych z zaburzeniami psychicznymi oraz niepełnosprawnych intelektualnie), w tym osób starszych.

Głównym zadaniem ŚDS jest prowadzenie rehabilitacji psychospołecznej, umożliwiającej osobom dotkniętym zaburzeniami psychicznymi przywrócenie oraz rozwijanie umiejętności, dotyczących możliwości samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych.

W Ośrodku, w oparciu o Indywidualne Plany Postępowania Wspierająco-Aktywizujące, prowadzona jest terapia mająca na celu poprawę jakości życia oraz codziennego funkcjonowania w społeczeństwie osób niepełnosprawnych psychicznie i intelektualnie. W ramach jego działalności zapewniona jest specjalistyczna opieka psychologa, pedagoga, pracownika socjalnego, terapeutów, instruktorów terapii zajęciowej, pielęgniarki, opiekunów.

W celu utrzymania sprawności psychofizycznej uczestników, poprawy zaradności osobistej oraz lepszego ich funkcjonowania w społeczeństwie specjaliści w ŚDS prowadzą m.in. takie formy wsparcia, jak:

- treningi funkcjonowania w życiu codziennym (dbałości o wygląd zewnętrzny, higieniczny, kulinarny, umiejętności praktycznych, budżetowy),
- treningi umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów,
- treningi umiejętności spędzania czasu wolnego,

oraz arteterapia, muzykoterapia, choreoterapia, biblioterapia, treningi relaksacyjne, zajęcia teatralne, zajęcia komputerowe, projekcje filmowe, silvoterapia, horikuloterapia.

Ponadto placówka zapewnia pomoc i poradnictwo psychologiczne oraz pomoc w dostępie do niezbędnych świadczeń zdrowotnych. Program zajęć dostosowany jest do potrzeb i możliwości uczestników, uwzględnia zróżnicowany poziom ich umiejętności, stan zdrowia oraz formę psychiczną.

W zajęciach w ŚDS uczestniczą także niepełnosprawni mieszkańcy Bełchatowa po 60. roku życia. Poniższa tabela przedstawia udział procentowy seniorów wśród wszystkich uczestników placówki.

Tabela nr 10. Udział procentowy osób powyżej 60. roku życia wśród wszystkich uczestników Środowiskowego Domu Samopomocy „Koniczynka” latach 2020-2023.

Kategoria	2020	2021	2022	2023
Liczba uczestników ŚDS	68	69	72	68
w tym: liczba uczestników SDS po 60. roku życia	22	26	27	23
Udział procentowy uczestników po 60. roku życia wśród wszystkich uczestników ŚDS	32,35%	37,68%	37,50%	33,82%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ŚDS

Domy pomocy społecznej

Osoby, które wymagają całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania mogą ubiegać się o umieszczenie w domu pomocy społecznej (DPS). Placówka ta zapewnia całodobową opiekę oraz realizuje potrzeby bytowe, społeczne, edukacyjne i religijne. Osoby po 60. roku życia z terenu Bełchatowa kierowane są do domów pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych, przewlekle psychicznie chorych lub dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie.

Tabela nr 11. Liczba osób po 60. roku życia, które przebywają w domach pomocy społecznej w latach 2020-2023.

Forma wsparcia	2020	2021	2022	2023
Dom pomocy społecznej	41	45	47	55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bełchatowie

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej koszty pobytu w placówce pokrywa zainteresowany w wysokości 70% swojego dochodu (najczęściej jest to renta bądź emerytura). Uzupelnienie kwoty do 100% (całkowite koszty utrzymania) to zadanie rodziny bądź gminy, gdy rodzina nie jest wydolna finansowo. W poniższej tabeli przedstawiono ponoszone przez Miasto Bełchatów koszty pobytu mieszkańców miasta skierowanych do DPS w latach 2017-2023.

Tabela nr 12. Wydatki ponoszone przez Miasto Bełchatów tytułem opłacenia pobytu osób umieszczonych w domach pomocy społecznej w latach 2017-2023.

Kategoria	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba osób przebywających w DPS	70	71	83	84	87	92	95
Kwota wydatków (ogółem w zł)	1 659 999	1 753 994	2 081 328	2 198 766	2 401 470	2 762 669	3 311 977
Średni miesięczny koszt pobytu jednego mieszkańca w DPS (w zł)	3 164	3 306	3 514	3 862	4 297	4 522	5 157

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bełchatowie

Jak wynika z powyższych statystyk koszty ogółem mają tendencję wzrostową, co przy jednoczesnym starzeniu się społeczeństwa, będzie oznaczało także wzrost środków finansowych, jakie samorząd będzie zobowiązany zapewnić na pokrycie kosztów pobytu w domach pomocy społecznej swoich mieszkańców. To zaś obciąży w sposób znaczny budżet samorządu. Powstaje więc pytanie o alternatywy dla domów pomocy społecznej. Warto dodać, że koszty środowiskowych form wsparcia okazują się zdecydowanie niższe dla samorządów niż chociażby finansowanie pobytu swoich mieszkańców w tradycyjnych domach pomocy społecznej.

3.5. DZIAŁANIA EDUKACYJNE I INTEGRACYJNO - AKTYWIZUJĄCE

W związku z dynamiczną zmianą z udziałem osób starszych w strukturze demograficznej Bełchatowa, Miasto - w odpowiedzi na potrzeby starzejącej się społeczności lokalnej - tworzy dogodne warunki dla rozwoju sieci placówek oferujących przestrzeń kulturalną, edukacyjną, rekreacyjną czy aktywności fizycznej dedykowaną osobom 60+, dając w ten sposób możliwość do pełnego udziału tej populacji w życiu społecznym miasta Bełchatowa.

3.5.1. Kluby i inne miejsca spotkań seniorów

Kluby seniora koncentrują się na tworzeniu przestrzeni przyjaznej dla seniorów poprzez organizację życia kulturalnego, oświatowego, towarzyskiego i rekreacyjnego osób starszych. Czas seniorów uatrakcyjniają wspólne spotkania okolicznościowe czy wyjazdy integracyjne. Kluby seniora działają na zasadzie samofinansowania. W Bełchatowie miejscem spotkań osób starszych w ramach działalności klubowej jest Miejskie Centrum Kultury, gdzie funkcjonują takie kluby seniora, jak:

- 1) Klub Seniora „Bajka”
- 2) Klub Seniora „Barwy Jesieni”
- 3) Klub Seniora „Grocholice”
- 4) Klub Seniora „Energetyk”
- 5) Klub Seniora „Sami Swoi”
- 6) Klub Seniora „Nie ma mocnych”
- 7) Klub Seniora „Pogodna Jesień”
- 8) Klub Seniora „Przyjaciele Bełchatowa”
- 9) Klub Seniora „Druga młodość”.

Łącznie w swoich szeregach bełchatowskie kluby seniora w latach 2020/2021 zrzeszały 584 członków, w 2021/2022 - 527 członków, a w 2022/2023 - 612 członków.

Placówki te zapewniają osobom starszym udział w życiu kulturalnym, społecznym, jak również aktywność fizyczną, intelektualną oraz rekreacyjną. Stanowią one ważne miejsce spotkań najstarszej populacji Bełchatowa, bowiem spędzając razem czas seniorzy rozwijają swoje zainteresowania i zyskują nowych przyjaciół. Mogą aktywnie uczestniczyć w życiu kulturalnym naszego miasta, m.in. chodząc na koncerty, do kina czy teatru. Spotkania członków klubów stanowią źródło niewyczerpanych inspiracji oraz pole wymiany doświadczeń i poglądów. W ramach podejmowanych działań przez lokalne kluby seniora organizowane są m.in.: wycieczki turystyczno-krajoznawcze, wyjścia na basen, pikniki plenerowe, wakacyjne wyjazdy nad morze, wieczorki taneczne, spotkania okolicznościowe, zajęcia hobbystyczne, sportowe, czy prelekcje i warsztaty o różnorodnej tematyce.

Sercańska Akademia Seniora

Kolejnym miejscem prowadzącym działania na rzecz seniorów jest Sercańska Akademia Seniora przy Rzymskokatolickiej Parafii N.M.P. Matki Kościoła i Św. Barbary w Bełchatowie. To miejsce mające m.in. na celu motywowanie środowiska seniorów do wspólnego spędzania czasu wolnego i zwiększania udziału w życiu społeczności lokalnej, a także utrzymywanie więzi wśród seniorów oraz

międzypokoleniowej. W Akademii organizowane są różnorodne formy spędzania czasu wolnego, prowadzone są zajęcia upowszechniające zdrowy tryb życia, w tym kulturę fizyczną i sport oraz nastawione na rozwój intelektualny, zainteresowań i aktywną integrację. Szczególnie ważnym obszarem dla uczestników Akademii jest podtrzymywanie i rozpowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości, rozwój świadomości narodowej oraz promowanie wartości chrześcijańskich poprzez pogadanki na tematy religijne, nabożeństwa i organizację pielgrzymek. Zajęcia w ramach Akademii organizowane są cyklicznie. Z bogatej oferty programowej co roku korzysta około 80 osób.

Cafe Senior Raj I i II

„Cafe Senior Raj - Centrum Aktywności Seniora” działa od 2018 roku, powstało w ramach Budżetu Obywatelskiego Bełchatowa i jest miejscem szczególnie przyjaznym osobom starszym. Podejmowane działania umożliwiają seniorom nawiązywanie nowych znajomości oraz zapewniają dostęp do informacji o wszelkich ofertach miasta adresowanych do bełchatowskich seniorów. Ponadto w miejscu tym realizowane są programy integrujące i aktywizujące lokalne środowisko seniorów w zakresie społecznym, kulturalnym i edukacyjnym. Cafe Senior Raj stawia też na aktywność i rozwój zainteresowań najstarszych mieszkańców naszego miasta. Zajęcia komputerowe, warsztaty plastyczne, muzyczne, florystyczne, teatralno-literackie, sportowe, dietetyczne, kulinarne - to tylko niektóre propozycje w ofercie dedykowanej bełchatowskim seniorom. Ważną częścią tej inicjatywy jest także Punkt Informacji Prozdrowotnej, gdzie można uzyskać wyczerpującą wiedzę w zakresie szeroko rozumianej profilaktyki zdrowotnej. Cafe Senior Raj I prowadzi Regionalne Towarzystwo Społeczno-Kulturalne ERSKA. Z bogatej oferty programowej co roku korzysta około 175 osób.

Od września 2022 r. bełchatowscy seniorzy mogą także realizować swoje pasje i aktywnie spędzać czas wolny w ramach Cafe Senior Raj II. Z proponowanych działań regularnie korzysta od 30 do 50 osób. W ofercie placówki znajdują się m.in. spotkania tematyczne dotyczące kwestii prozdrowotnych, kulinarno-dietetycznych, ruchowych czy rehabilitacyjnych. Ponadto seniorzy aktywnie uczestniczą w różnych działaniach środowiskowych. Z inicjatywy uczestników drugiego Cafe Senior Raj została uruchomiona kafejka, która cieszy się dużym zainteresowaniem i jest miejscem spotkań przy kawie lub herbacie i domowych wypiekach. Od połowy października do końca grudnia 2022 r. skorzystało z niej 63 seniorów, natomiast w ciągu 2023 r. - 90 osób.

Uniwersytet Trzeciego Wieku

Uniwersytet Trzeciego Wieku (UTW), działający w strukturach Miejskiego Centrum Kultury w Bełchatowie, to najpopularniejsza forma edukacji bełchatowskich seniorów. Celem bogatej oferty programowej jest włączenie emerytów i rencistów do systemu kształcenia ustawicznego oraz propagowanie zdrowego i aktywnego stylu życia. Program UTW budowany jest w oparciu o zapotrzebowanie słuchaczy. Aktywizacja intelektualna, psychiczna i fizyczna wprowadza osoby starsze w nowy, a zarazem pełen wyzwań okres jesieni życia poprzez ciekawą ofertę zajęć i wykładów. Należy podkreślić, iż organizacja wspólnych wyjazdów, inicjatyw okolicznościowych, warsztatów, prelekcji czy wykładów stwarza okazję nie tylko do pogłębienia lub zdobycia nowej wiedzy, ale także do nawiązania nowych przyjaźni i rozwinięcia kontaktów towarzyskich. W ofercie UTW znajduje się wiele ciekawych propozycji. Słuchacze mogą skorzystać z warsztatów dotyczących informatyki, psychologii, nauki języków obcych, fotografii, rozwinąć swoją pasję podróżnika w sekcji turystycznej czy skorzystać z zajęć muzycznych w ramach chóru UTW. W trosce o sprawność fizyczną słuchacze mają również do dyspozycji zajęcia na basenie, z gimnastki korekcyjnej, jogi, tańca czy pilatesu. Ponadto w ofercie znajdują się wykłady o szerokiej tematyce, dotyczące zagadnień z dziedziny zdrowia, historii, kultury czy socjologii. W roku szkolnym 2021/2022 Uniwersytet w swoich szeregach gościł 287 słuchaczy, w roku szkolnym 2022/2023 - 309, natomiast w roku szkolnym 2023/2024 - już 372.

Dumą UTW jest rozwinięcie międzypokoleniowej inicjatywy wspólnego śpiewania, m.in. ze szkołami, przedszkolami, różnymi grupami artystycznymi działającymi w MCK. W ten sposób narodziło się wiele inicjatyw, m.in. koncerty czy spektakle międzypokoleniowe pt.: „Na ludową nutę”, „Międzypokoleniowe koncerty patriotyczne”, „Szalone lata 60 i 70”, „Rozmowy o wolności”, „Kolory miłości”, „Bajkowa i filmowa podróż muzyczna” czy udział w Międzynarodowym Dniu Tańca. Najbardziej rozpoznawalnym wydarzeniem UTW jest „Kolędowanie z MCK”, które doczekało się już czterech edycji.

Należy też dodać, że słuchacze UTW regularnie odwiedzają podopiecznych Domu Pomocy Społecznej czy Warsztatów Terapii Zajęciowej w Bełchatowie. Wspierają wszelkie działania wolontarystyczne organizowane w naszym mieście.

Akademia Seniora

Akademia Seniora to kolejne miejsce działalności bełchatowskich seniorów. Swoją działalność rozpoczęła w październiku 2022 roku w ramach projektu socjalnego, realizowanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bełchatowie we współpracy z MCK Bełchatów. Podejmowane działania w ramach inicjatywy mają charakter edukacyjno-profilaktyczno-integracyjny, a ich celem jest wzmocnienie aktywności osób starszych Bełchatowa w życiu społecznym, a tym samym poprawa komfortu życia oraz zwiększanie świadomości, wiedzy i umiejętności seniorów w zakresie zachowań wpływających na ich bezpieczeństwo. W okresie wrzesień-październik 2023 roku, w ramach „Lokalnego Programu Mikrograntów Bełchatów 2023”, nieformalna grupa seniorów z Akademii realizowała projekt pn. „Pasje uchwycone w kadrze”, skierowany do 20 mieszkańców z terenu Miasta Bełchatowa w wieku 60+. Program ten realizowany był wspólnie przez Miasto Bełchatów, Fundację STREFA, Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS. Współfinansowany był ze środków Miasta Bełchatowa i przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030. W ramach Programu grupy nieformalne i organizacje pozarządowe działające na rzecz seniorów z terenu Bełchatowa, mogły starać się o środki w wysokości od 2 000,00 zł do 5 000,00 zł na realizację inicjatyw skierowanych do aktywnych seniorów w wieku 60+ i promujących zdrowy styl życia, wspierających działania na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom oraz przemocy domowej.

Spotkania w Akademii tworzą okazję do budowania więzi międzyludzkich oraz grup samopomocowych. Akademia liczy około 140 czynnych i aktywnie działających członków.

3.5.2. Oferta kulturalnych i sportowych jednostek organizacyjnych Miasta

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna jako samorządowa instytucja kultury od lat włącza się w działania na rzecz seniorów. Znaczna część czytelników to osoby starsze, przebywające na emeryturze, chętnie zagospodarowujące sobie czas przy dobrej książce. Placówka systematycznie organizuje różnorodne formy pracy z użytkownikiem biblioteki w wieku senioralnym, służące popularyzowaniu sztuki, nauki oraz dorobku kulturalnego miasta i powiatu.

W latach 2020-2022 bełchatowska biblioteka zorganizowała na rzecz seniorów różne inicjatywy, m.in. takie jak:

- warsztaty artystyczne dla seniorów pod nazwą „Biblioteka miejscem spotkań”, mające na celu pokazanie swoich umiejętności artystycznych lub poznanie umiejętności artystycznych innych uczestników zajęć:
 - 2020 r. - 6 warsztatów - 38 uczestników,
 - 2021 r. - 7 warsztatów - 43 uczestników,
 - 2022 r. - 10 warsztatów - 113 uczestników,
- zajęcia komputerowe dla seniorów „Sowa OPAC”, w ramach których upowszechniano zasady korzystania z katalogu on-line oraz własnego konta bibliotecznego,

- 2022 r. - 13 spotkań - 44 uczestników,
- spotkania pod nazwą „Klub miłośników książki - poczytaj, porozmawiaj”, których celem była swobodna wymiana poglądów i spostrzeżeń na temat literatury oraz promocja czytelnictwa:
 - 2022 r. - 3 spotkania - 32 uczestników,
- „Jesień życia - wiosną możliwości” - cykl warsztatów realizowanych w formie otwartych dyskusji uzupełnianych ćwiczeniami coachingowymi, mające na celu poprawę jakości życia seniorów:
 - 2022 r. - 3 spotkania - 27 uczestników.

Natomiast w roku 2023 w ofercie placówki dla seniorów znalazły się:

- warsztaty artystyczne dla pod nazwą „Biblioteka miejscem spotkań”, których celem była prezentacja własnych i poznanie innych umiejętności artystycznych i poznanie innych - 10 warsztatów - 81 uczestników,
- zajęcia komputerowe „Sowa OPAC”, w ramach których upowszechniano zasady korzystania z katalogu on-line oraz własnego konta bibliotecznego - 17 spotkań - 39 uczestników,
- spotkania pod nazwą „Klub miłośników książki - poczytaj, porozmawiaj”, skierowane do uczestników Uniwersytetu Trzeciego Wieku, a mające na celu swobodną wymianę poglądów i spostrzeżeń na temat literatury oraz promocję czytelnictwa - 10 spotkań - 75 uczestników,
- warsztaty rozwojowe pn. „Jesień życia - wiosną możliwości” to cykl warsztatów rozwojowych dla seniorów, realizowane w formie otwartych dyskusji uzupełnianych ćwiczeniami coachingowymi, których celem była poprawa jakości życia seniorów - 2 spotkania - 4 uczestników.

Ponadto biblioteka co roku jest organizatorem Narodowego Czytania. Stałym punktem corocznych programów kulturalno-oświatowych placówki są spotkania autorskie. Ze względu na charakter oraz tematykę takich spotkań dużą część uczestników stanowią osoby starsze. Bełchatowscy seniorzy licznie biorą także udział w wydarzeniach skierowanych do ogółu mieszkańców miasta, a dotyczą one organizowanych w placówce recitali, koncertów, czy inicjatyw np. spotkań kabaretowych.

Muzeum Regionalne

Muzeum Regionalne działa na wielu płaszczyznach, realizując różnorodne programy dla każdej grupy wiekowej, a seniorzy to znaczna część beneficjentów działań tej placówki. Coroczna oferta programowa dla seniorów realizowana przez Muzeum dotyczy inicjatyw z zakresu animacji i dostępu do szeroko rozumianej kultury i edukacji. W latach 2021-2023 byli oni beneficjentami wydarzeń, takich jak:

- wystawy hobbistów, np. spotkania członków i sympatyków Oddziału Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego im. Augusta III Sasa w Bełchatowie,
- spotkania z ekspertami z różnych dziedzin, publikacje książkowe, spotkania autorskie, np.: wystawa „Cały Świat jest apteką”, wieczór autorski i promocja książki Błażeja Torańskiego pt. „Mały Oświęcim. Dzieciocy obóz w Łodzi”, projekcja filmu i wykłady Romana Olszowca pn. „Operacja łódzka 1914-1915 - próby użycia gazów bojowych jako broni masowego rażenia” prezentacja książki autorstwa Łukasza Politańskiego pt. „Rozprza - Jeżów 1939” oraz jego wykład pn. „Światowa dyskusja w latach 1918-1939” nad ograniczeniem użycia gazów bojowych”, wykład Krzysztofa Wójcika pn. „Reskowice - stawni w świecie giganci kultury z Ziemi Kłomnickiej - u nas nieznanymi”, wykład Arkadiusza Kowalczyka pn. „Jedną ręką głaskać, drugą grozić, czyli Rzeczpospolita a Kozacy w dobie wojny chocimskiej 1620-1621”, wykład Adama Chęcińskiego pn. „Region Bełchatowski w czasie okupacji niemieckiej - historia zapomnianej granicy z Generalnym Gubernatorstwem”, wykład Dariusza Bąkowskiego i Teresę Patsidis z Muzeum Stutthof pn. „Niemiecka zbrodnia w lasach piaśnickich jesienią 1939 roku”, wykład Stanisława Nicieja pn. „Kresy jakich nie znamy i wielcy kresowianie w odrodzeniu Polski”,

- warsztaty artystyczne, folklorystyczne, kulinarne, z odkrywania lokalnych historii, np.: PRIMAVERA. Seniorze wyjdź z domu! Kulturalna wiosna - warsztaty artystyczne - malowanie ikon prowadzone przez belchatowskiego artystę - Przemysława Obarskiego. „Tradycje i zwyczaje Wielkanocne” - „Muzealne światy z opłatka” - warsztaty bożonarodzeniowe, prezentacja na temat zwyczajów i tradycji świątecznych, wykonywanie ozdób, warsztaty kulinarne w Wiosce Pilisian w miejscowości Rudzisko, 29. Europejskie Dni Dziedzictwa „Smaki Dziedzictwa”.

Miejskie Centrum Sportu

Ważną rolę w krzewieniu kultury fizycznej i podtrzymywaniu aktywności wśród seniorów odgrywa Miejskie Centrum Sportu. Placówka co roku organizuje szereg wydarzeń dedykowanych różnym grupom wiekowym, w których liczną grupę beneficjentów zawsze stanowią najstarsi mieszkańcy miasta, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 13. Inicjatywy realizowane przez Miejskie Centrum Sportu w latach 2020-2023, ze wskazaniem udziału w nich seniorów.

Nazwa wydarzenia	Cel imprezy	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniu powyżej 60. roku życia
Warsztaty Nordic Walking pn. „Chodź po zdrowie”	Celem imprezy jest propagowanie dyscypliny sportowej Nordic Walking jako rekreacyjnej formy ruchowej, promowanie sportu i aktywności dla wszystkich środowisk, a także promocja zdrowego stylu życia. Warsztaty organizowane w formie zajęć sportowych bez rywalizacji.	80 osób
XXIV Belchatowska Piętnastka	Olimpiada to integracja w ramach aktywności fizycznej oraz wzmacnianie więzi między słuchaczami poszczególnych klubów seniora. Obok rywalizacji sportowej oraz wielu aspektów społeczno-integracyjnych na pierwszy plan wysuwa się wzajemna życzliwość i chęć obcowania z drugim człowiekiem.	39 osób
4. Belchatowski Bieg Nocny	Promowanie zdrowego stylu życia w naszym mieście po zmroku.	13 osób
Puchar Świata Nordic Walking Belchatów 2022	Promowanie Nordic Walking jako dyscypliny sportowej, promowanie aktywności fizycznej dla każdej grupy wiekowej na całym świecie.	10 osób
25. i 26. Bieg Uliczny „Belchatowska Piętnastka”	Promowanie miasta oraz aktywnego trybu życia, aktywności fizycznej w naszym mieście.	42 osoby
I i II Belchatowska Olimpiada Seniorów pn. „Seniorzy na sportowo, radośnie i profilaktycznie”	Wypracowanie w pokoleniu osób powyżej 60. roku życia nawyków dbania o własne zdrowie, dobrą kondycję psychofizyczną oraz promowanie aktywnego stylu życia.	ok. 300 osób

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MCS w Belchatowie

3.5.3. Miejska Biesiada Seniorów

W kalendarz wydarzeń dedykowanych najstarszej części miasta na stałe wpisała się Miejska Biesiada Seniorów, którą corocznie licznie odwiedzają bełchatowscy seniorzy (średnio około 500 osób). W ramach imprezy lokalni artyści - seniorzy prezentują swoją twórczość, m.in. „Promienie Bełchatowa”, chór Uniwersytetu Trzeciego Wieku „Pasjonata”, grupa folklorystyczna „Rajka”, grupy taneczne: „Super Stars”, „Rajskie Dziewczyny” z Cafe Senior Raj - Centrum Aktywności Seniora oraz grupa wokalnotaneczna z Akademii Seniora. Ponadto dla uczestników przedsięwzięcia przygotowany jest catering plenerowy, loteria z nagrodami oraz zabawa taneczna. W 2023 r. Biesiada odbyła się już po raz szósty.

3.6. BEŁCHATOWSKA KARTA RODZINY

Integrację seniorów ze środowiskiem lokalnym, Miasto realizuje poprzez Bełchatowską Kartę Rodziny (BKR), której wyrobienie jest bezpłatne. Będąc posiadaczami Karty, osoby starsze uprawnione są do korzystania z pakietu zniżek oraz promocji na usługi i towary w sklepach, firmach i instytucjach na terenie miasta. Stwarza to możliwość większego udziału bełchatowskich seniorów np. w życiu kulturalnym miasta, czy też pozwala na szeroką aktywizację fizyczną, m.in. poprzez korzystanie z dostępnej infrastruktury sportowej. Usługę w zakresie uzyskania Karty realizuje Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miasta Bełchatowa. O popularności Karty wśród seniorów świadczy poniższa tabela.

Tabela nr 14. Bełchatowska Karta Rodziny dla seniorów w latach 2019-2023.

Rok	Złożone wnioski	Wydane karty
2019	398	543
2020	150	203
2021	88	112
2022	270	377
2023	207	271

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Miasta w Bełchatowie

Logo Karty i wizualizacja aktualnie obowiązującej Bełchatowskiej Karty Rodziny

3.7. ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY, POTRZEBY I OCZEKIWANIA LOKALNEGO ŚRODOWISKA SENIORÓW - WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH

Przeprowadzone badanie ankietowe wśród seniorów z terenu miasta Bełchatowa, przede wszystkim miało na celu identyfikację problemów, potrzeb i oczekiwań tej populacji. Kwestionariusz ankiety składał się z pytań zamkniętych jednego lub wielokrotnego wyboru oraz jednego pytania otwartego, w ramach którego respondenci mogli wnieść swoje sugestie i uwagi dotyczące polityki senioralnej, realizowanej przez Miasto Bełchatów. Ankieta miała charakter pogładowy.

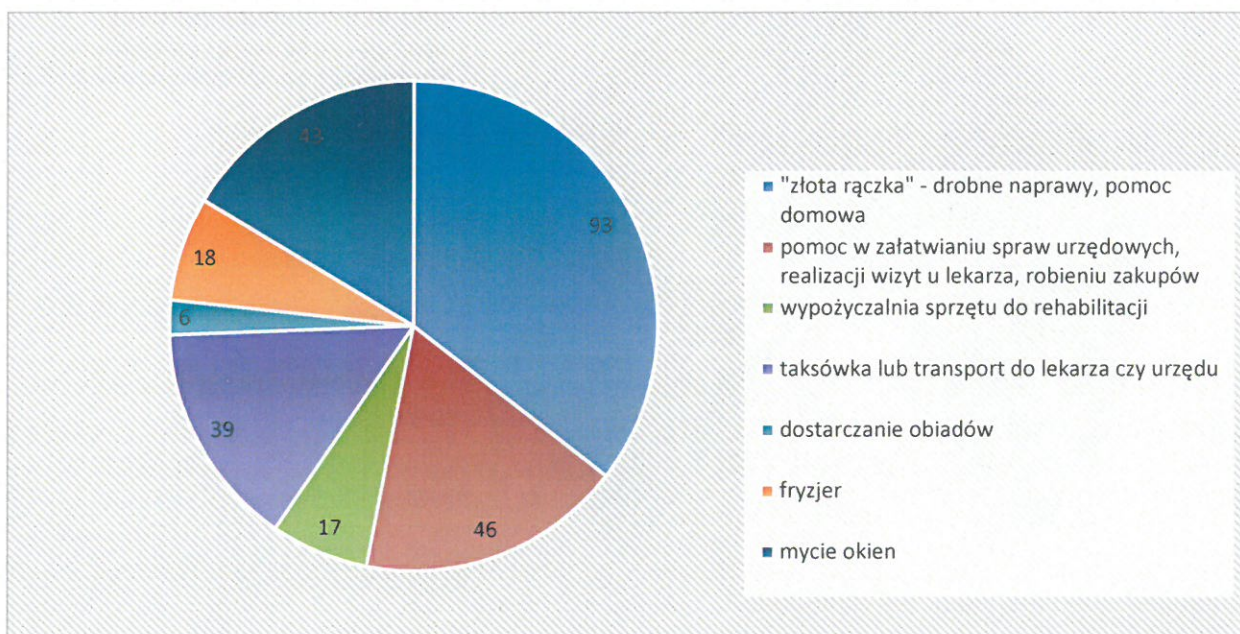
Badanie zostało przeprowadzone w drugim kwartale 2023 r. i wzięło w nim udział 162 mieszkańców powyżej 60. roku życia, w tym 27 mężczyzn i 135 kobiet. Wśród mężczyzn przeważali seniorzy z wykształceniem zawodowym, emeryci, zamieszkujący z rodziną. Natomiast kobiety to osoby z wykształceniem średnim, emerytki, osoby samotnie gospodarujące lub zamieszkujące

z rodziną. Wśród respondentów 59 ankietowanych nie deklarowało niepełnosprawności, 45 osób przyznało, że ma problemy zdrowotne, a orzeczony stopień niepełnosprawności wskazało 58 osób, w tym: lekki - 18, umiarkowany - 27, znaczny - 13.

Analiza materiału badawczego wskazała, iż ponad połowa seniorów (88 osób) nie potrzebuje pomocy w życiu codziennym, jest w pełni samodzielna, 47 osób potrzebuje jej tylko w wyjątkowych sytuacjach, natomiast 27 seniorów przyznało, że potrzebuje w życiu codziennym pomocy regularnie, choć póki co w niewielkim zakresie. Czynności wskazywane przez seniorów, jako te, przy których potrzebna jest im pomoc to: mycie okien, robienie zakupów codziennych, w formie leków, wyjazd/pójście do lekarza i sprzątanie. Najczęściej wskazywaną osobą, która udziela pomocy seniorom jest członek rodziny oraz sąsiedzi lub znajomi. Należy podkreślić, iż 12 seniorów wskazało, że korzysta z pomocy opiekuna poprzez instytucję pomocy społecznej, a 8 - mimo iż potrzebuje pomocy - nie korzysta z pomocy innej osoby.

Usługami dla seniorów, którymi respondenci są najbardziej zainteresowani to m.in. usługi typu „złota rączka” - drobne naprawy, pomoc przy codziennych obowiązkach domowych, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych oraz przy realizacji wizyt u lekarza, robieniu zakupów. Ponadto ankietowani wskazali także potrzebę zabezpieczenia taksówki lub transportu do lekarza, szpitala czy urzędu. Dane w tym zakresie prezentuje poniższy wykres.

Wykres nr 5. Usługi dla seniorów, na które jest największe zapotrzebowanie.

Źródło: Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym osób 60+

Bełchatowscy seniorzy najchętniej czas wolny spędzają oglądając telewizję czy słuchając radia, podczas spotkań z przyjaciółmi i rodziną oraz podczas spacerów. Chętnie czytają książki oraz prasę, korzystają z Internetu. Praca na działce, rozwiązywanie łamigłówek i krzyżówek to kolejne formy spędzania czasu wolnego przez osoby 60+. Ponad połowa ankietowanych za formę spędzania czasu wolnego deklaruje również uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych oraz ćwiczenia ruchowe realizowane w zaciszu domowym.

Głównymi formami aktywności fizycznej wskazywanymi przez seniorów są zdecydowanie spacer - 121 osób. Kolejno seniorzy wskazywali jazdę na rowerze, gimnastykę, nordic walking i turystykę pieszą. Pływanie wskazało 20 seniorów, a bieganie 6 osób. Natomiast 16 osób nie podejmuje w ogóle aktywności fizycznej. Wśród barier uczestnictwa w aktywności fizycznej seniorzy najczęściej

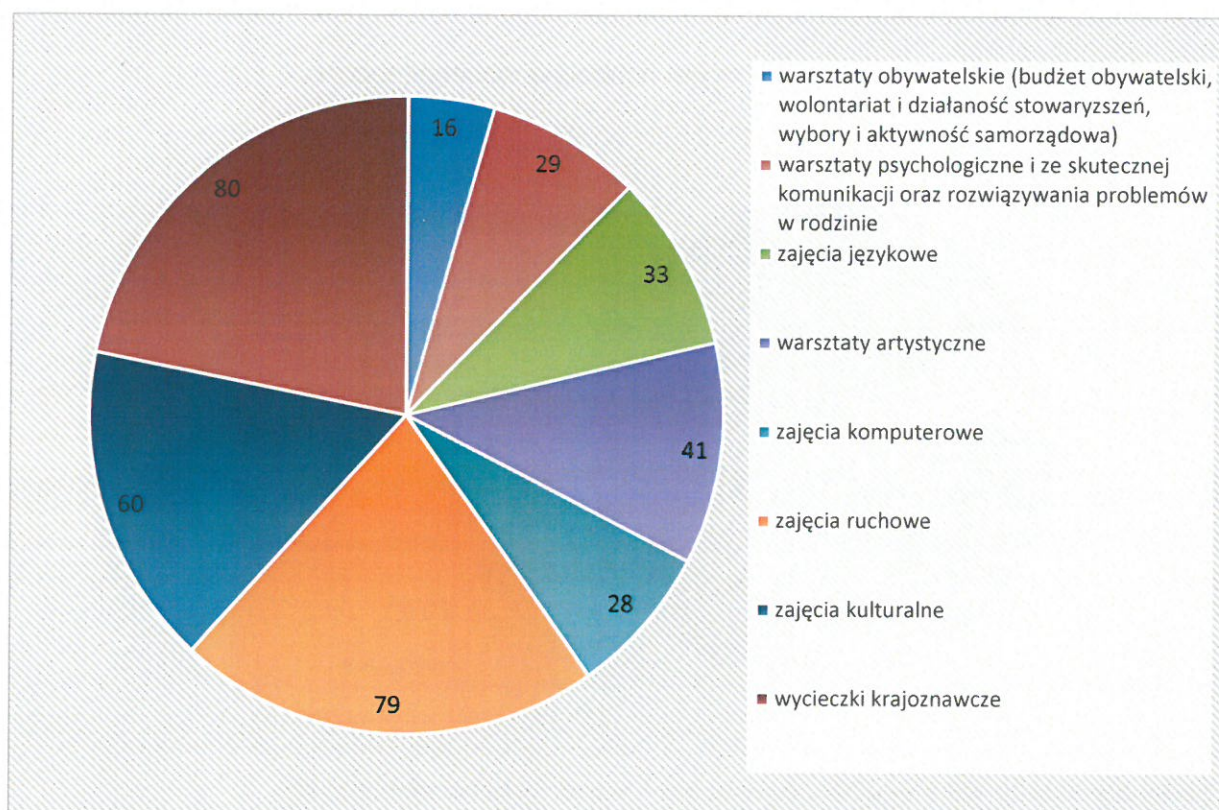

wskazują zły stan zdrowia oraz brak środków finansowych, a także niewystarczającą, według ankietowanych, ofertę dla osób starszych. Kolejną barierą wskazywaną przez seniorów jest wiek, brak zorganizowanych zajęć w pobliżu miejsca zamieszkania oraz problemy z dojazdem na ten rodzaj zajęć, a także brak motywacji do uprawiania aktywności fizycznej.

W zakresie oferowanych usług kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych, które są dostępne na terenie miasta największą popularnością wśród seniorów cieszą się takie formy, jak: wydarzenia miejskie - 87 głosów, wycieczki, kino i teatr, szkolenia i różne zajęcia warsztatowe (kolejno 59, 57, 52 głosy).

Natomiast wśród rodzajów aktywności pożądaných przez seniorów, wskazane zostały wycieczki krajoznawcze (80 osób), zajęcia ruchowe takie, jak: basen, taniec, aerobik itp. (79 osób) oraz zajęcia kulturalne np. projekcje filmowe, koncerty, spektakle teatralne (60 osób). W dalszej kolejności osoby 60+ wymieniły warsztaty artystyczne, zajęcia językowe, warsztaty psychologiczne, warsztaty ze skutecznej komunikacji oraz rozwiązywania problemów w rodzinie, a także zajęcia komputerowe. Dane w tym obszarze prezentuje poniższy wykres.

Wykres nr 6. Rodzaje aktywności, organizację których osoby 60+ wskazują za pożądaną.

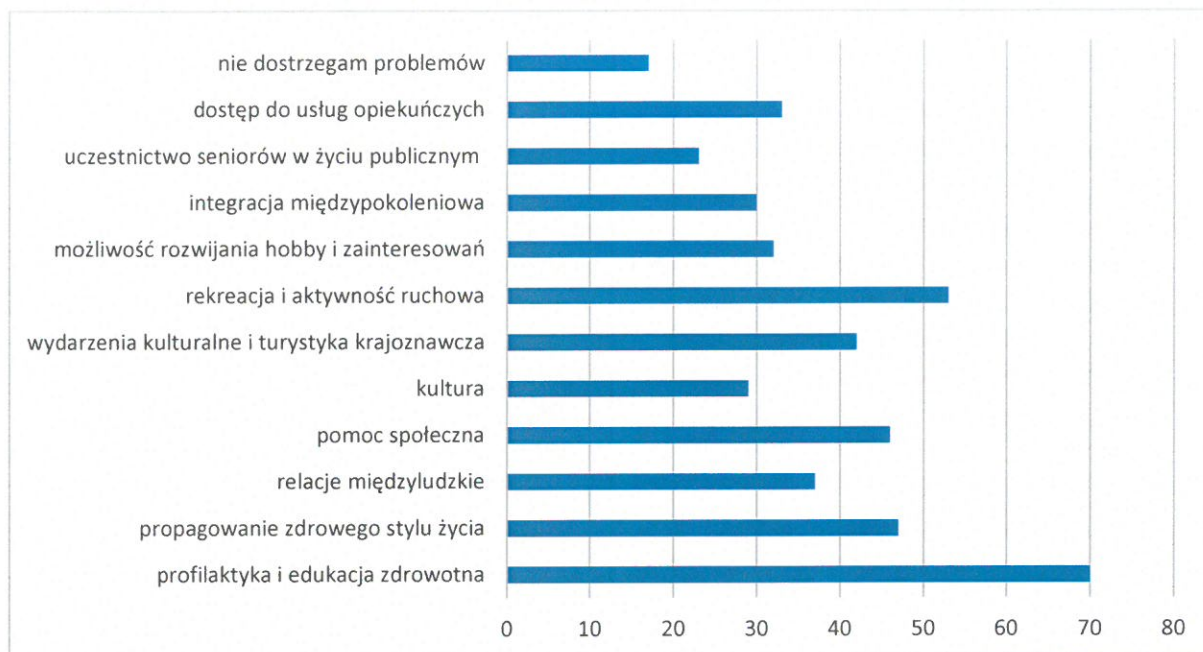
Źródło: Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym osób 60+

Na pytanie „Czy uważa Pan/Pani, że wolontariat dla seniorów jest potrzebny?” zdecydowana większość, bo aż 131 seniorów, odpowiedziała twierdząco. Wśród tych osób jedynie 12 seniorów zdecydowanie chciałoby zostać seniorem wolontariuszem i regularnie pomagać osobom starszym w naszym mieście. Natomiast zdecydowaną chęć skorzystania z bezpłatnej pomocy wolontariuszy seniorów lub młodzieży szkolnej zadeklarowało jedynie 12 seniorów. Ankietowani odnieśli się również do obszarów potencjalnej pomocy udzielanej przez wolontariuszy - 93 osoby wskazały następujące formy pomocy: dotrzymywanie towarzystwa, rozmowa, pomoc przy załatwianiu spraw urzędowych czy transporcie, robienie zakupów, przekazywanie informacji o wydarzeniach dla seniorów.

Respondenci odnieśli się również do sfer życia społecznego, wskazując największe braki w stosunku do swoich potrzeb. Rozkład odpowiedzi prezentuje poniższy wykres.

Wykres nr 7. Sfery życia społecznego, w których seniorzy w lokalnym środowisku dostrzegają braki w stosunku do swoich potrzeb.

Źródło: Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym osób 60+

W ramach pytania dotyczącego polityki senioralnej realizowanej przez Miasto Bełchatów, seniorzy wnieśli następujące oczekiwania:

- zwiększenie liczby bezpłatnych badań oraz dostępu do specjalistów,
- zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych, działań rekreacyjno-turystycznych i aktywizujących ruchowo dedykowanych osobom 60+, szczególnie w okresie wakacyjnym,
- zwiększenie liczby przedsięwzięć integrujących seniorów,
- umożliwienie seniorom organizowania się w pomoc osobom potrzebującym,
- poprawa bezpieczeństwa seniorów w różnych aspektach ich funkcjonowania.

IV. ANALIZA STRATEGICZNA CZYNNIKÓW RYZYKA W REALIZACJI PROGRAMU

Czynniki ryzyka dla realizacji *Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026* przedstawiono za pomocą analizy strategicznej SWOT - metody identyfikacji kategorii słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń. Zastosowanie tej popularnej techniki, badając tym samym silne i mocne strony miasta w sferze polityki społecznej, a zawężając - senioralnej oraz skonfrontowanie ich z potencjalnymi szansami i zagrożeniami, pozwoli na oszacowanie możliwości i potencjału, jakim dysponuje Bełchatów. Głównym celem analizy SWOT jest określenie aktualnej i perspektywicznej pozycji niniejszego Programu oraz prognoza strategii postępowania w zakresie realizacji jego celów. Zakres rodzajowy czynników, które mają wpływ na przedmiot analizy obejmuje czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, pozytywne i negatywne. Skuteczna ich identyfikacja jest podstawą do przedstawienia projektowanych działań w Programie.

Tabela nr 15. Analiza SWOT w zakresie postaw seniorów i otoczenia, mających wpływ na realizację Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026.

Czynniki wewnętrzne pozytywne	Czynniki wewnętrzne negatywne
MOCNE STRONY (możliwości)	SŁABE STRONY (deficyty)
<ul style="list-style-type: none">→ Wzrost długości życia.→ Wydłużająca się sprawność fizyczna i intelektualna.→ Działanie w organizacjach przykościelnych.→ Utrzymywanie kontaktów z sąsiadami.→ Udział w ofercie kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej miasta.→ Aktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz profilaktyki zdrowotnej, m.in. w ramach Punktu Informacji Prozdrowotnej i wydarzeniach promujących zdrowy styl życia, zachęcających do aktywności fizycznej.→ Zainteresowanie sprawami współmieszkańców, chęć udzielania wzajemnego wsparcia i korzystania z pomocy sąsiedzkiej.→ Komunikatywność, aktywność towarzyska.→ Gotowość do korzystania ze zorganizowanych form wsparcia (kluby seniora, Uniwersytet Trzeciego Wieku).→ Dostęp do środowiskowych form wsparcia typu: klub seniora, środowiskowy dom samopomocy.→ Chęć bycia aktywnym.→ Pozytywna ocena oferty lokalnych instytucji i organizacji działających na rzecz seniorów, w tym otwarcie na działania innowacyjne.	<ul style="list-style-type: none">→ Zagrożone poczucie własnego bezpieczeństwa, spowodowane np. brakiem sprawności fizycznej i/lub intelektualnej, samotnością.→ Niechęć wyjścia z domu i podejmowania działań aktywizujących, izolacja.→ Częsty brak pomocy ze strony rodziny.→ Brak motywacji do zmian.→ Ograniczenia zdrowotne, niepełnosprawność.→ Zbyt mała liczba środowiskowych form wsparcia typu mieszkania chronione (wspomagane) lub dzienne formy wsparcia osób starszych.→ Niewystarczające wsparcie dla opiekunów faktycznych seniorów niesamodzielnych (szkolenia, wsparcie psychologiczne, grupy wsparcia itp.).→ Zbyt mało usług opiekuńczych oraz usług sąsiedzkich dla osób starszych potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.→ Ograniczony dostęp do usług w zakresie teleopieki.→ Niska lub brak umiejętności poruszania się w obszarze urządzeń cyfrowych.→ Niewystarczająca integracja w świadczeniu usług społecznych i zdrowotnych na rzecz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.→ Bariery w miejscu zamieszkania utrudniające osobom o ograniczonej sprawności samodzielne funkcjonowanie, związane np. z poruszaniem się.→ Trudności w zaspokajaniu podstawowych potrzeb osób starszych będących w trudnej sytuacji życiowej.→ Niewystarczająco rozwinięty wolontariat na rzecz osób starszych.
Czynniki zewnętrzne pozytywne	Czynniki zewnętrzne negatywne
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">→ Podjęcie działań w celu zwiększenia aktywności fizycznej, edukacyjnej,	<ul style="list-style-type: none">→ Zaostrzenie trendów demograficznych - postępujący procesy starzenia się ludności miasta.

<p>kulturalnej oraz społecznej środowiska seniorów.</p> <ul style="list-style-type: none">→ Integracja osób starszych oraz integracja międzypokoleniowa.→ Rozwój środowiskowych form wsparcia do zidentyfikowanych potrzeb seniorów.→ Rozwój usług opiekuńczych oraz usług sąsiedzkich dla osób starszych potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.→ Rozwój wsparcia dla opiekunów faktycznych osób niesamodzielnych.→ Rozwój mieszkalnictwa dostosowanego do potrzeb osób starszych i ich sprawności ruchowej oraz likwidacja barier architektonicznych w instytucjach i urzędach.→ Rozwój usług w zakresie teleopieki, zmniejszenia wykluczenia cyfrowego, transportu door-to-door→ Rozwój systemu wsparcia żywieniowego dla seniorów w trudnej sytuacji życiowej. (np. zapewnienie ciepłego posiłku, lodówki społeczne, akcja „Podziel się posiłkiem”, Bank Żywności).→ Promocja zdrowia, profilaktyka zdrowotna.→ Rozwój wolontariatu na rzecz i wśród osób starszych.→ Działania na rzecz społecznej akceptacji osób starszych.→ Podtrzymywanie więzi rodzinnych, kontaktów sąsiedzkich, koleżeńskich.→ Rozwój wykwalifikowanej kadry do pracy w obszarze wsparcia i pomocy osobom starszym, w tym niesamodzielnym.→ Dostępność środków zewnętrznych na rzecz rozwoju środowiskowych form wsparcia osób starszych.	<ul style="list-style-type: none">→ Zmiany demograficzne skutkujące wcześniejszym korzystaniem z systemu środowiskowego i instytucjonalnego wsparcia.→ Dysonans międzypokoleniowy - różnice poglądów, wartości, postaw, postrzegania tradycji i nowoczesności, oceniania i priorytetyzowania zdarzeń historycznych.→ Trudna sytuacja finansowa osób starszych.→ Długi czasookres oczekiwania na bezpłatne usługi rehabilitacyjne, medyczne.→ Wysokie nakłady na realizację usług społecznych na rzecz seniorów.→ Niedoinwestowanie polityki senioralnej dla seniora samotnego - zależnego.→ Postępujący proces marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu wieku lub niepełnosprawności.
--	---

V. PROJEKTOWANE DZIAŁANIA W PROGRAMIE

Punktem wyjściowym dla przedstawienia założeń programowych jest diagnoza sytuacji społecznej seniorów oraz analiza SWOT. Uznaje się, że są to dwa bardzo skuteczne narzędzia oceny uwarunkowań strategicznych. Przeprowadzona analiza umożliwi podjęcie realnej i jednocześnie optymalnej decyzji planistycznej oraz obrania kierunków animowania środowiska seniorów.

Obszar Zdrowie		
Cel strategiczny 1		
Zapewnienie odpowiednich warunków ukierunkowanych na zachowanie przez seniorów zdrowia fizycznego i psychicznego		
Cel operacyjny 1.1.		
Wspieranie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Rozwijanie oferty edukacyjnej dla osób starszych w zakresie: prowadzenia zdrowego i aktywnego trybu życia, profilaktyki chorób wieku starszego, zdrowia psychicznego, nowych technologii teleinformatycznych związanych ochroną zdrowia.	<ul style="list-style-type: none">• liczba przedsięwzięć edukacyjnych dla osób starszych w przedmiocie postaw prozdrowotnych• liczba seniorów objętych działaniami	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
2. Prowadzenie profilaktyki i działań w zakresie rozwiązywania problemu uzależnień i współuzależnień.	<ul style="list-style-type: none">• liczba przedsięwzięć profilaktycznych w zakresie rozwiązywania problemu uzależnień i współuzależnień seniorów• liczba seniorów objętych działaniami	<ul style="list-style-type: none">• MOPS• inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej• kluby seniora i inne miejsca spotkań seniorów
3. Prowadzenie lub uczestnictwo w kampaniach informacyjno-promocyjnych podnoszących świadomość zdrowotną seniorów i członków ich rodzin.	<ul style="list-style-type: none">• liczba kampanii informacyjno-promocyjnych	
4. Inicjowanie i wspieranie realizacji działań profilaktycznych (badania profilaktyczne, doradztwo, konsultacje, poradnictwo specjalistyczne) oraz akcji promujących zdrowie.	<ul style="list-style-type: none">• liczba działań profilaktycznych• liczba akcji promujących zdrowie• liczba seniorów objętych przedsięwzięciami	

Cel operacyjny 1.2.		
Wsparcie i promocja aktywności fizycznej i umysłowej		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Inicjowanie różnorodnych form aktywności fizycznej oraz działań na rzecz zdrowego umysłu (np. ćwiczenia ogólnorozwojowe, organizowane na siłowni, basen, nordic walking, rozwijanie zainteresowań, pasji, ćwiczenia pamięci).	<ul style="list-style-type: none">• liczba i formy aktywności fizycznej skierowane do seniorów• liczba seniorów objętych przedsięwzięciami	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego• MCS• MCK• kluby seniora i inne miejsca spotkań seniorów• jednostki organizacyjne pomocy społecznej
3. Rozwijanie oferty zajęć sportowych dla seniorów w ramach miejskich obiektów sportowych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba zajęć sportowych dla seniorów• liczba seniorów uczestniczących w zajęciach	
4. Inicjowanie zawodów i wydarzeń promujących sport wśród osób starszych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba przedsięwzięć promujących sport wśród seniorów• liczba seniorów uczestniczących w przedsięwzięciach	
5. Tworzenie lokalnie bezpiecznych i przyjaznych miejsc aktywnego wypoczynku, w tym placów rekreacji ruchowej dla seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba utworzonych lub dostosowanych miejsc aktywnego wypoczynku dla seniorów	
Cel operacyjny 1.3.		
Zwiększenie dostępu do oferty rehabilitacyjnej		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Zapewnienie możliwości korzystania z różnych form rehabilitacji.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i formy rehabilitacji skierowane do seniorów• liczba seniorów objętych rehabilitacją	<ul style="list-style-type: none">• MOPS• inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej• podmioty opieki zdrowotnej• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
2. Wspieranie usług wypożyczania sprzętu wspomagającego.	<ul style="list-style-type: none">• liczba seniorów korzystających z usług wypożyczalni	

Obszar Opieka i wsparcie		
Cel strategiczny 2 Umożliwienie seniorom pozostania jak najdłużej w środowisku zamieszkania		
Cel operacyjny 2.1. Zwiększenie dostępu do różnorodnych form opieki i wsparcia środowiskowego		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Rozwijanie systemu usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, świadczonych w miejscu zamieszkania.	<ul style="list-style-type: none">• liczba seniorów objętych usługami świadczonymi w miejscu zamieszkania• liczba godzin świadczonych usług w miejscu zamieszkania	<ul style="list-style-type: none">• MOPS• inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego• podmioty opieki zdrowotnej
2. Inicjowanie i wspieranie usług sąsiedzkich.	<ul style="list-style-type: none">• liczba osób świadczących usługi sąsiedzkie• liczba seniorów objętych usługami sąsiedzkimi• liczba godzin świadczonych usług sąsiedzkich	
3. Rozwijanie usług asystenckich skierowanych do seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba osób świadczących usługi asystenckie• liczba seniorów objętych usługami asystenckimi• liczba godzin świadczonych usług asystenckich	
4. Wspieranie istniejących i inicjowanie nowych dziennych form opieki.	<ul style="list-style-type: none">• liczba dziennych form opieki• liczba seniorów objętych wsparciem	
5. Wspieranie istniejących i tworzenie nowych mieszkań chronionych (wspomaganych).	<ul style="list-style-type: none">• liczb mieszkań chronionych (wspomaganych)• liczba seniorów objętych wsparciem	
6. Zapewnienie usług zwiększających mobilność oraz samodzielność seniorów, m.in. w zakresie: usług transportowych door-to-door, organizacji i dowożenia posiłków.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj usług zwiększających mobilność oraz samodzielność seniorów• liczba seniorów objętych wsparciem	
7. Wdrażanie usług zwiększających bezpieczeństwo zdrowotne osób starszych, ze szczególnym uwzględnieniem nowych technologii na rzecz zintegrowanej opieki zdrowotnej, np. usługa teleopieki.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj usług zwiększających bezpieczeństwo seniorów• liczba seniorów objętych wsparciem	

8. Dostarczanie usług specjalistycznego poradnictwa oraz wsparcia w ramach interwencji kryzysowej (np. poradnictwo prawne, mediacyjne, psychologiczne, telefon zaufania dla seniora).	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj usług specjalistycznego poradnictwa oraz wsparcia w ramach interwencji kryzysowej• liczba seniorów objętych specjalistycznym poradnictwem oraz wsparciem• liczba godzin udzielonego specjalistycznego poradnictwa oraz wsparcia	
9. Organizacja posiłków seniorom niemogącym samodzielnie ich przygotować.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma organizowanych posiłków• liczba seniorów objętych wsparciem w zakresie dożywiania	
10. Udzielanie osobom starszym wsparcia w postaci pracy socjalnej.	<ul style="list-style-type: none">• liczba seniorów objętych pracą socjalną	
Cel operacyjny 2.2. Rozwój i promocja wolontariatu na rzecz seniorów		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Inicjowanie przedsięwzięć ukazujących rolę i znaczenie wolontariatu, szczególnie wolontariatu opiekuńczego na rzecz osób starszych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba przedsięwzięć promujących wolontariat, szczególnie wolontariat opiekuńczy	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB• MOPS• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego• placówki oświatowe
2. Wspieranie organizacji pozarządowych w realizacji programów wolontariatu opiekuńczego.	<ul style="list-style-type: none">• liczba wspartych organizacji pozarządowych	
3. Prowadzenie szkoleń dla wolontariuszy angażujących się w działania opiekuńcze oraz organizacji pozarządowych realizujących założenia programu wolontariatu opiekuńczego.	<ul style="list-style-type: none">• liczba szkoleń• liczba osób i organizacji pozarządowych objętych szkoleniami• liczba godzin szkoleniowych	
4. Utworzenie i wspieranie działalności Centrum Wolontariatu na rzecz seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj działań wolontarystycznych• liczba wolontariuszy• liczba seniorów objętych wsparciem wolontarystycznym	

Cel operacyjny 2.3. Wspieranie osób sprawujących funkcję opiekuna faktycznego (nieformalnego) osób starszych niesamodzielnych		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Zapewnienie opiekunom nieformalnym dostępu do bezpłatnego wsparcia edukacyjno-doradczego uzupełniającego wiedzę i umiejętności opiekunów nieformalnych osób starszych niesamodzielnych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba szkoleń dla opiekunów nieformalnych• liczba osób objętych bezpłatnym wsparciem edukacyjno-doradczym• liczba godzin udzielonego wsparcia edukacyjno-doradczego	<ul style="list-style-type: none">• MOPS• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
2. Zapewnienie wsparcia specjalistycznego dla opiekunów nieformalnych, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia psychologicznego.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj specjalistycznego wsparcia dla opiekunów nieformalnych• liczba osób objętych specjalistycznym wsparciem• liczba godzin udzielonego wsparcia specjalistycznego	
3. Inicjowanie grup wsparcia dla opiekunów nieformalnych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba grup wsparcia dla opiekunów nieformalnych• liczba osób objętych wsparciem	
4. Rozwijanie opieki krótkoterminowej (tzw. opieki wytchnieniowej).	<ul style="list-style-type: none">• liczba osób korzystających z opieki wytchnieniowej• liczba godzin udzielonej opieki wytchnieniowej	

Obszar Aktywność w życiu społecznym		
Cel strategiczny 3 Rozwój aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społeczności lokalnej		
Cel operacyjny 3.1. Wspieranie aktywności społecznej oraz partycypacji seniorów w życiu publicznym		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Rozwijanie senioralnej działalności wolontarystycznej.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj senioralnej działalności wolontarystycznej	<ul style="list-style-type: none">• MOPS• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność
2. Inicjowanie szkoleń dla seniorów chcących zostać wolontariuszami.	<ul style="list-style-type: none">• liczba szkoleń• liczba seniorów objętych szkoleniami• liczba godzin szkoleniowych	

3. Podejmowanie inicjatyw na rzecz angażowania seniorów w życie publiczne miasta.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj podjętych inicjatyw	pożytku publicznego <ul style="list-style-type: none">• MCK
4. Promocja i wspieranie działań z zakresu edukacji prawno-obywatelskiej.	<ul style="list-style-type: none">• liczba podjętych działań	<ul style="list-style-type: none">• kluby seniora i inne miejsca spotkań seniorów
Cel operacyjny 3.2.		
Wspieranie inicjatyw służących aktywizacji i integracji seniorów ze środowiskiem lokalnym		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Rozwijanie kulturalnej oraz edukacyjnej oferty działań przez miejskie jednostki kultury, skierowanej do seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj działań• liczba seniorów korzystających z oferty	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB
2. Wspieranie dostępu do usług kulturalnych, edukacyjnych w miejscu zamieszkania (wypożyczanie książek, e-booków, płyt).	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj usług• liczba seniorów objętych usługami w miejscu zamieszkania	<ul style="list-style-type: none">• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
3. Organizacja przedsięwzięć promujących działalność artystyczną, twórczą i kulturalną seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj przedsięwzięć	<ul style="list-style-type: none">• MCK
4. Wspieranie istniejących i inicjowanie nowych form aktywizacji seniorów, m.in. rozwijających pasje, zwiększających kompetencje cyfrowe.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i formy aktywizacji seniorów• liczba seniorów objętych aktywizacją	<ul style="list-style-type: none">• Muzeum Regionalne• Powiatowa Biblioteka Publiczna
5. Inicjowanie działań edukacyjnych dotyczących bezpieczeństwa osobistego seniorów, świadomości konsumenckiej oraz szeroko rozumianego cyberbezpieczeństwa.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj działań na rzecz bezpieczeństwa seniorów• liczba seniorów objętych działaniami	<ul style="list-style-type: none">• kluby seniora i inne miejsca spotkań seniorów
6. Tworzenie warunków do rozwoju kształcenia ustawicznego.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma kształcenia ustawicznego• liczba seniorów korzystających z form kształcenia ustawicznego	<ul style="list-style-type: none">• jednostki organizacyjne pomocy społecznej
7. Rozwijanie systemu zniżek dla seniorów w ramach Bełchatowskiej Karty Rodziny oraz pozyskiwanie nowych partnerów do współpracy.	<ul style="list-style-type: none">• liczba seniorów posiadających Bełchatowską Kartę Rodziny (BKR)• liczba partnerów BKR	
8. Organizacja dostępności rekreacyjnej przestrzeni publicznej względem potrzeb osób starszych (zielone skwery, doposażanie ciągów komunikacyjnych w ławki).	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj przedsięwzięć zwiększających dostępność rekreacyjną dla seniorów	

Cel strategiczny 4 Przeciwdziałanie dyskryminacji seniorów		
Cel operacyjny 4.1. Inicjowanie i wspieranie idei solidarności międzypokoleniowej		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Wspieranie międzypokoleniowych przedsięwzięć integracyjnych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj międzypokoleniowych przedsięwzięć integracyjnych• liczba osób objętych przedsięwzięciami	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego• MCK• Muzeum Regionalne• Powiatowa Biblioteka Publiczna• kluby seniora i inne miejsca spotkań seniorów• jednostki organizacyjne pomocy społecznej• placówki oświatowe
2. Wspieranie organizacji różnorodnych form obchodów Międzynarodowego Dnia Solidarności Międzypokoleniowej.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma inicjatyw związanych z obchodami Międzynarodowego Dnia Solidarności Międzypokoleniowej	
3. Wspieranie idei Banku Czasu, zakładającego współpracę międzypokoleniową	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj przedsięwzięć w ramach Banku Czasu• liczba uczestników przedsięwzięć	
Cel operacyjny 4.2. Przełamywanie stereotypów dotyczących starości		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Edukowanie młodego pokolenia o starości oraz potrzebach i problemach związanych z tym etapem życia.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj przedsięwzięć edukacyjnych• liczba osób objętych działaniami edukacyjnymi	<ul style="list-style-type: none">• placówki oświatowe,• MOPS• placówki kulturalne• podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
2. Podejmowanie inicjatyw na rzecz promowania pozytywnego wizerunku i potencjału osób starszych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba zrealizowanych przedsięwzięć (kampanii/programów/akcji)	

Obszar		
Kompetencje zasobów ludzkich i współpraca		
Cel strategiczny 5		
Rozwój zintegrowanego i efektywnego systemu opieki, wsparcia i aktywizacji seniorów		
Cel szczegółowy 5.1.		
Podniesienie jakości oraz efektywności usług na rzecz opieki, wsparcia i aktywizacji seniorów oraz integracja działań podmiotów w tym obszarze		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji osób świadczących usługi społeczne na rzecz seniorów i opiekunów faktycznych osób starszych niesamodzielnych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma działań szkoleniowych• liczba osób objętych działaniami szkoleniowymi	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego• MCS• MCK• Muzeum Regionalne• Powiatowa Biblioteka Publiczna• kluby seniora i inne miejsca spotkań seniorów• jednostki organizacyjne pomocy społecznej• placówki oświatowe• podmioty ochrony zdrowia
2. Współpraca podmiotów publicznych i organizacji pozarządowych zaangażowanych w działania na rzecz seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i rodzaj podjętych inicjatyw na rzecz współpracy	
3. Upowszechnianie dobrych praktyk i informacji w zakresie miejsca i form świadczenia usług społecznych na rzecz seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma upowszechniania dobrych praktyk	
4. Systematyczna diagnoza potrzeb i problemów środowiska seniorów w celu dostosowywania podejmowanych działań na rzecz osób starszych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba opracowań	
Cel szczegółowy 5.2.		
Wzmocnienie potencjału organizacji działających na rzecz seniorów		
Działania	Wskaźniki monitorujące	Realizatorzy i partnerzy
1. Popularyzowanie i rozwijanie działalności organizacji pozarządowych jako podmiotów kreujących różnorodną aktywność seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma popularyzacji działalności organizacji pozarządowych na rzecz seniorów	<ul style="list-style-type: none">• wg kompetencji wydziały UMB

2. Inicjowanie i wspieranie szkoleń sprawnego prowadzenia organizacji, w tym zagadnień promocji organizacji.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma działań szkoleniowych• liczba osób objętych działaniami szkoleniowymi	<ul style="list-style-type: none">• organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego
3. Inicjowanie i wspieranie szkoleń m.in. z pozyskiwania funduszy zewnętrznych, wymiany dobrych praktyk, animowania społeczności lokalnych.	<ul style="list-style-type: none">• liczba i forma działań szkoleniowych• liczba osób objętych działaniami szkoleniowymi	

Oczekiwane efekty Programu

1. Wzrost wiedzy i świadomości seniorów w zakresie postaw prozdrowotnych.
2. Zwiększenie liczby środowiskowych form opieki i wsparcia osób starszych oraz odbiorców usług społecznych.
3. Zwiększenie liczby form i zakresu wsparcia dla osób pełniących funkcję opiekuna faktycznego (nieformalnego) osób starszych niesamodzielnych.
4. Wzrost bezpieczeństwa seniorów w różnych aspektach funkcjonowania tej populacji.
5. Wzrost aktywności społecznej, kulturalnej, edukacyjnej i sportowo-rekreacyjnej seniorów.
6. Wzrost integracji międzypokoleniowej.
7. Zwiększenie kompetencji i kwalifikacji kadr świadczących usługi społeczne na rzecz osób starszych i opiekunów faktycznych seniorów niesamodzielnych.
8. Zintensyfikowanie współpracy podmiotów działających na rzecz seniorów.
9. Umocnienie pozycji na rynku usług społecznych organizacji pozarządowych realizujących działania na rzecz seniorów

VI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Główne źródła finansowania Programu

- Budżet Miasta,
- Fundusze Unii Europejskiej,
- Środki innych krajowych funduszy celowych, m.in.:
 - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
 - Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023-2030
 - Fundusz Solidarnościowy - program Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami dla Jednostek Samorządu Terytorialnego, Opieka Wytchnieniowa, Centra opiekuńczo-mieszkalne, Program „Opieka 75+” .

VII. MONITORING, EWALUACJA, SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Celem bieżącego monitorowania Programu będzie ocena poziomu oraz sprawdzenie sposobu realizacji założonych celów. Systematycznie prowadzona ewaluacja pozwoli natomiast dostrzec wpływ podejmowanych przedsięwzięć na osiąganie celów strategicznych założonych w Programie, co przełoży się na dostarczenie danych przydatnych przy projektowaniu działań w kolejnych latach. Program będzie monitorowany poprzez okresową sprawozdawczość, przygotowywaną w roku następnym po zakończeniu rocznej realizacji Programu. Będzie ona dotyczyła poziomu realizacji zaplanowanych działań w Programie, wskaźników produktów oraz rezultatów określonych jako wskaźniki monitorujące.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

TABELE

Tabela nr 1. Struktura demograficzna mieszkańców Miasta Bełchatowa wg ekonomicznych grup wiekowych w latach 2017 - 2022.....	7
Tabela nr 2. Szczegółowa struktura demograficzna mieszkańców Miasta Bełchatowa w roku 2022 wg płci, biologicznych i ekonomicznych grup wiekowych	8
Tabela nr 3. Struktura demograficzna mieszkańców Miasta Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym w latach 2020 - 2022, z podziałem na kobiety i mężczyzn.....	8
Tabela nr 4. Struktura mieszkańców powiatu bełchatowskiego legitymujących się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności wg stopnia niepełnosprawności, płci i wieku w 2022 roku	10
Tabela nr 5. Struktura wydanych orzeczeń o niepełnosprawności mieszkańcom powiatu bełchatowskiego powyżej 60. roku życia w latach 2020 - 2022 przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bełchatowie, wg przyczyny niepełnosprawności	10
Tabela nr 6. Liczba osób w wieku po 60. roku życia, korzystających z różnych form wsparcia w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Bełchatowie w latach 2020-2022	12
Tabela nr 7. Liczba osób w wieku po 60. roku życia, które skorzystały ze wsparcia w ramach Banku Żywności w latach 2020-2022	13
Tabela nr 8. Liczba osób po 60. roku życia, objętych poszczególnymi formami wsparcia usługowego w latach 2020-2022	13
Tabela nr 9. Liczba osób powyżej 60. roku życia, które skorzystały z usług asystenta osobistego latach 2020-2023	15
Tabela nr 10. Udział procentowy osób powyżej 60. roku życia wśród wszystkich uczestników Środowiskowego Domu Samopomocy „Koniczynka” latach 2020-2022	16
Tabela nr 11. Liczba osób po 60. roku życia umieszczonych w domach pomocy społecznej w latach 2020-2022	16
Tabela nr 12. Wydatki ponoszone przez Miasto Bełchatów tytułem opłacenia pobytu osób umieszczonych w domach pomocy społecznej w latach 2017-2022	16
Tabela nr 13. Inicjatywy realizowane przez Miejskie Centrum Sportu w latach 2020-2022, ze wskazaniem udziału w nich seniorów	21
Tabela nr 14. Bełchatowska Karta Rodziny dla seniorów w latach 2019-2022	22
Tabela nr 15. Analiza SWOT w zakresie postaw seniorów i otoczenia, mających wpływ na realizację Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów dla Miasta Bełchatowa na lata 2024-2026	26

WYKRESY

Wykres nr 1. Liczba mieszkańców Miasta Bełchatowa w latach 2017 - 2022	7
Wykres nr 2. Liczba mieszkańców Miasta Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym w latach 2017 - 2022	8

Wykres nr 3. Liczba mieszkańców Miasta Bełchatowa w wieku poprodukcyjnym w latach 2020 - 2022, z podziałem na kobiety i mężczyzn	9
Wykres nr 4. Liczba świadczeń w formie zasiłków pielęgnacyjnych na przestrzeni lat 2017-2022, które przyznano osobom po 75 roku życia	12
Wykres nr 5. Usługi dla seniorów, na które jest największe zapotrzebowanie.....	23
Wykres nr 6. Rodzaje aktywności, organizację których osoby 60+ wskazują za pożądaną	24
Wykres nr 7. Sfery życia społecznego, w których seniorzy w lokalnym środowisku dostrzegają braki w stosunku do swoich potrzeb	25

Bełchatów

Tylko dobre re:akcje

